

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

SINIF EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**CİNSİYETSİZ ÇİZGİ FİLM KARAKTERLERİ BAĞLAMINDA
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Neriman Canay TOROSOĞLU

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fatma BUDAK

TOKAT-2023

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Fatma BUDAK danışmanlığında hazırlamış olduğum “Cinsiyetsiz Çizgi Film Karakterleri Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Algısı” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

../../2023

Tez Yazarı

JÜRİ KABUL VE ONAY

Neriman Canay TOROSOĞLU tarafından hazırlanan “**Cinsiyetsiz Çizgi Film Karakterleri Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Algısı**” adlı tez çalışmasının savunma sınavı (14.01.2023) tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Anabilim Dalı/ Sanat Dalı Yazınız)’nda Yüksek Lisans Tezi / Doktora Tezi (Hangi Program İse Seçerek Yazınız) olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)	İmzası
Üye (Başkan) : Doç. Dr. Esen DURMUŞ	
Üye : Doç. Dr. Yasin GÖKBULUT	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fatma BUDAK	
Üye :	
Üye :	

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimi hayatım boyunca, deneyimleri, bilgi birikimini, ilgi alaka ve sevgisini benden eksik etmeyen her daim desteğini hissettiğim değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Fatma Budak’a ve eğitim hayatımda emeği geçen tüm öğretmenlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Hayatım boyunca her zaman en büyük destekçim olan, hayal kurmayı, hayallerime ulaşmak için emek vermeyi ve asla vazgeçmemem gerektiğini bana öğreten sevgili annem Nuray TOROSOĞLU’na, babam Murat TOROSOĞLU’na, kardeşlerim Koray TOROSOĞLU ve Eray TOROSOĞLU’na teşekkürlerimi sunarım.

Neriman Canay Torosoğlu

Tokat-2023

ÖZET

CİNSİYETSİZ ÇİZGİ FİLM KARAKTERLERİ BAĞLAMINDA TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

Torosoglu, Neriman Canay

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma BUDAK

Ocak, 2023, x + 73 sayfa

Bu araştırmanın amacı ilköğretim grubu çocuklarının cinsiyetsiz çizgi film karakterlerinden hareketle sahip oldukları toplumsal cinsiyet algılarını ve bu algılara bağlı yorumlarını incelemektir. Araştırma nitel araştırma tekniğinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Araştırma belli bir duruma ilişkin sonuçlar ortaya koymayı amaçladığından durum çalışması deseniyle örülmüş, var olan bir durumun tek başına analiz edilip bütüncül bir şekilde betimlenmesi yapılacağından tek durum çalışması biçiminde desenlenmiştir. Çalışma grubunu Tokat; merkez, ilçe ve köylerinde bulunan resmi ve özel ilköğretim okullarında eğitim gören 40 öğrenci oluşturmaktadır. 40 öğrencinin 25'i kadın 15'i ise erkektir. Öğrencilerin yaş aralığı ise 6 ile 10 yaş arasındadır. Çalışmaya katılan öğrencileri, farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip olması amacı ile ilk 20 katılımcı sosyo-ekonomik durumu düşük, son 20 katılımcı sosyo-ekonomik durumu yüksek olan okullarda eğitim görmekte olan öğrencilerden seçilmiş olup her iki okuldan da eşit sayıda olmak üzere her kademededen 10'ar kişi olacak şekilde seçilmiştir. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre 6-10 yaş grubu çocuklarının cinsiyet algıları, çoğunlukla parçadan bütüne ilkesini kullanarak oluşturulmuş cinsiyet tanımlamalarından oluşmaktadır. Araştırmada fiziksel özelliklere göre cinsiyet tanımlamalarında kadınların dış görünüş bağlamında erkeklerden daha fazla esnekliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın davranış boyutu incelendiğinde ise erkek cinsiyetinin şiddet ile eşleştirildiği ve daha belirgin kısıtlamalara maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. İlköğretim grubu öğrenciler için ilk izlenimin oldukça önem arz ettiği, dış görünüşün çocuklarda cinsiyeti belirleyici bir unsur olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyetsiz Çizgi Film Karakterleri.

ABSTRACT
**GENDER PERCEPTION IN THE CONTEXT OF GENDER-NEUTRAL
CARTOON CHARACTERS**

Torosoğlu, Neriman Canay
Department of Primary Education
Advisor: Asst. Prof Fatma BUDAK
January, 2023, x +73 pages

This research aims to examine the gender perceptions among primary school children based on genderless cartoon characters and their interpretations developed from these perceptions. This research is a descriptive study in which qualitative research technique is used. Since the research aimed to reveal results related to a certain situation, it was conducted with a case study pattern, and it was designed as a single case study since an existing situation was analyzed alone and described in a holistic way. The selected target group consists of 40 students studying in public and private primary schools in the center, districts, and villages of Tokat. Out of the 40 students, 25 are females and 15 are males. The age range of the students is between 6 and 10 years old. In order to have different socio-economic levels, the first 20 participants were selected from the students studying in schools with low socio-economic status and the rest 20 participants were students from schools with high socio-economic status; 10 students from each grade were selected from both types of schools in equal numbers. A semi-structured interview method was used to collect data.

According to the results of the research, the gender perceptions of children aged 6-10 mostly consist of gender definitions created using the principle of part-to-whole. In the study, it was concluded that women have more variety than men in terms of appearance and gender definitions according to their physical characteristics. When the behavioral dimension of the study was examined, it was concluded that the male gender was matched with violence and exposed to more specific restrictions. It has been concluded that the first impression is very crucial for primary school students. Appearance has been an important factor in determining the gender of cartoon characters in children.

Keywords: Gender, Genderless Cartoon Characters.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK SÖZLEŞME.....	ii
JÜRİ KABUL VE ONAY.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET (TÜRKÇE).....	v
ABSTRACT(İNGİLİZCE)	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	4
Önem	4
Sayıtlılar	5
Sınırlılıklar.....	5
Tanımlar	5
BÖLÜM II.....	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
Toplumsal Cinsiyet	6
Psikanalitik Kuramı	10
Bilişsel Gelişim Kuramı.....	11
Sosyal Toplumsal Öğrenme Kuramı.....	12
Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	13
Sosyal Rol Kuramı.....	14
Çizgi Film ve Toplumsal Cinsiyet	15
2011-2021 yılları arasında yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi	19
Tez çalışmaları	20
Makale Çalışmaları	23
BÖLÜM III	25
YÖNTEM.....	25
Araştırma Modeli	25
Çalışma Grubu.....	25

Veri Toplama Aracı ve Süreç	26
Verilerin Analizi	27
BÖLÜM IV	29
BULGULAR.....	29
1.Alt probleme ilişkin bulgular	29
2.Alt probleme ilişkin bulgular	32
3. Alt probleme ilişkin bulgular	37
BÖLÜM V	40
TARTIŞMA	40
BÖLÜM VI.....	53
SONUÇ VE ÖNERİLER	53
Sonuçlar	53
Öneriler	55
KAYNAKÇA.....	56
EKLER.....	66
Ek 1. Görüşme Formu.....	67
Ek 2. Araştırma İzin Formu.....	69
Ek 3. Kullanılan Çizgi Film Karakterlerinin Resimleri.....	70
Ek.4. Özgeçmiş	72

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Katılımcıların fiziksel özellikler olarak kadın-erkek betimlemeleri.....	29
Tablo 2. Katılımcıların davranışsal özellikler olarak kadın-erkek betimlemeleri.....	33
Tablo 3. Katılımcıların fiziksel ve davranışsal özelliklere göre cinsiyet tahmin değişimleri.....	37

KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

K: Kız Öğrenci

E: Erkek Öğrenci

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, alt problemleri, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları, tanımları ve kısaltmalarına yer verilmiştir.

Problem

İnsanlar dünyaya geldiğinde bir cinsiyet ile doğar ve bu kadın/erkek olarak tanımlanır. Biyolojik temelli olan bu farklılık için cinsiyet kavramı kullanılırken, kültürel olarak kadını ve erkeği toplumsal bir kadına ve erkeğe dönüştüren ve cinsiyet bağlamında davranış ve rolleri içeren sınıflandırma için ise toplumsal cinsiyet kavramı kullanılır (Saygılıgil, 2016). Alanyazın incelendiğinde bu kavramların İngilizce karşılığında biyolojik cinsiyet için sex, rol ve davranışları belirten toplumsal cinsiyet için gender kavramlarının kullanıldığını görürüz (Dökmen, 2009). Cinsiyet ve Toplumsal cinsiyet kavramlarını birbirinden ayıran ana unsur insanların cinsiyetlerine yönelik üstlendikleri toplum içerisindeki rolleridir. Toplum kadın ve erkekten farklı davranış ve rol kalıpları bekler. Kültürden kültüre değişmekle beraber genel kabulde erkek ailenin geçimini sağlayan, tamir ve bahçe işleri gibi fiziksel güç gerektiren görevleri olan birey olarak görülürken, kadın ise çocuklara bakmakla yükümlü, bulaşık yıkamak, evi temizlemek, yemek yapmak gibi daha çok ev içerisindeki tertip düzenle ilgilenen ve ailenin sürekliliğini sağlayan birey olarak görülür (Bilgin, 2019). Bununla beraber erkekten güçlü, kararlı, olması beklenirken; kadından sabırlı, düzenli, insan ilişkilerini düzenleyen olması beklenir. Davranış ve rol kalıplarının yanı sıra kadın ve erkeğe has meslekler, bulunulan tasvir edilen mekânlar da farklılık göstermektedir. Kadınlar daha çok ev gibi özel ve kapalı alanda tasvir edilirken, erkekler dışarıda ve her türlü kamusal alanda tasvir edilmektedir (Seçkin,2012). Kadınlara daha çok bakım, ilgi ve incelik gerektiren meslekler uygun görülürken (örneğin; hemşirelik, kuaförlük, hasta bakıcılığı temizlik personeli vb.), erkeklere daha çok güç ve otorite gerektiren meslekler uygun görülmektedir (örneğin: müdür, mühendis, doktor, mimar, tamirci, polis, asker vb.). Gelişen ve değişen dünya normları ile beraber kadın ve erkeğin kesin çizgilerle ayrılmış olan bu davranış ve rol kalıpları da kültürden kültüre ve toplumdan topluma da değişim göstermektedir Uzun ve diğerleri (2017). Davranış ve rol kalıplarındaki bu değişim

toplumsal cinsiyet algısının öğrenilebilen bir olgu olduğunu göstermektedir. Toplumsal cinsiyet algıları başta aile bireylerinden başlayarak sosyal çevrede

model alınan kişilerin davranışlarını ve tutumlarını taklit ederek oluşmaktadır. Aile, mahalle, arkadaşlar, akrabalar, okul, gelenek ve görenekler, medya, kitle iletişim araçları vs. bireyin toplumsal cinsiyet rol ve davranışlarının oluşmasında önemli kaynaklardır. Toplumsal cinsiyet rol ve kalıp yargılarının öğrenilmesi sosyal öğrenme kuramı ile iç içedir. Sosyal öğrenme kuramına göre bireyler sosyal çevresi aracılığı ile öğrenir ve bu öğrenmeler onların başkalarını gözlemlemesi ve taklit etmesi aracılığı oluşmaktadır (Senemoğlu, 2004). Bu sebepten ötürü de cinsiyetlere yüklenen roller doğuştan değil sonradan öğrenilir. Simone de Beauvoir (1949) ‘Kadın doğulmaz; kadın olunur.’ diyerek toplumsal cinsiyet inşasının kültürel olarak gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır (akt. Deniz, 2019).

Toplumsal cinsiyet rol modelleri değiştirilebilir, şekillenebilir ve öğrenilebilir bir yapıdır. Her yaş grubunda rol kalıplarını öğrenme gerçekleşebilir lakin öğrenmenin en yoğun olduğu ve kadın/erkek rol modellerinin en hızlı bir biçimde şekillendiği dönem çocukluk dönemidir (Deniz,2019). Çocuklar doğumlarından itibaren ait oldukları kültürlerin toplumsal cinsiyet davranışlarını ve rol kalıplarını hızlı bir biçimde öğrenmeye ve benimsemeye başlar. Çocukların rol modelleri aile bireylerinden sonra en fazla vakit geçirdikleri ve bağ kurdukları örneklerin yer aldığı dijital ortamlardır (Televizyon ve vidcast siteleri) (Büyükbaykal, 2012).

Sokolova (2011), çocukların zamanlarının %20-%40 oranında dijital ortamlarda geçirdiklerini ve bu zamanı çizgi film izlemeye ya da bilgisayar oyunu oynamaya ayırdığını belirtmektedir. Çocukların dijital ortamlarda izlemiş olduğu programlar araştırıldığında, özellikle ilk sıranın çizgi film türünde olduğu belirlenmiştir (Özen ve Kartelli, 2017). Çocukların kitle iletişim araçlarında en fazla çizgi film türünü izlemeyi tercih etmelerinin nedenini Can (1995) çizgi filmlerin görsel özelliklerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Kitle iletişim araçlarının artması ve gelişmesi ile çocukların çizgi film izleyerek geçirdikleri süre de artmıştır. Yapılan çalışmalar çocukların gün içerisinde ortalama en az 4 saatini çizgi film izlemeye ayırdıklarını göstermektedir (Erdoğan ve Baran, 2008; Yalçın ve diğerleri, 2002). Bu konuda Erdoğan ve Baran (2008) tarafından yapılan bir çalışmada da altı yaş çocuklarının bir günde ortalama 2-4 saat arası televizyon seyretmekte olduklarını belirtmiştir. Aynı şekilde Yalçın ve diğerleri

(2002) tarafından yapılan bir çalışmada ise benzer sonuçlar elde edilmiş ve okul öncesi ve ilköğretim çağı çocuklarının %62'si günde ortalama 2 saat, %8,3'ü ise günde ortalama 4 saat televizyon karşısında çizgi film izleyerek geçirdiği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple bir gün içerisinde uzun bir süreyi çizgi film izlemeye ayıran çocukların en yoğun meşguliyetleri çizgi film izlemektir (Cebeci, 2018). Çok yoğun bir şekilde ve uzun süre çizgi film izleyen çocukların çizgi filmlerdeki kahramanları model almaları, onların karakter özelliklerini, düşünce tarzlarını, değerlerini, davranış kalıplarını ve o çizgi filmde işlenen kültürel değerleri benimsemeleri kaçınılmazdır (Oruç ve arkadaşları, 2011). Çocuklar benimsedikleri karakterlere özenerek kendilerini karakterler ile bütünleştirir ve sonucunda özenme, taklit etme ve özdeşleşme yoluyla çocukların hayatlarını, davranışlarını ve kişiliklerini gelişimlerini etkilemektedir (Cebeci, 2018). Çocukların çizgi filmlerde benimsedikleri kadın ve erkek karakterlerin cinsiyet farkından kaynaklı sunulan toplumsal rol kalıplarını zihinlerinde şekillendirdiği, kendi yaşamlarında uyguladıkları ve özdeşleştirdikleri gözlenmiştir (Türkmen, 2012). Çizgi film izleyen erkek çocukları çoğunlukla erkek karakterleri rol model alırken kız çocukları ise çoğunlukla kız karakterleri rol model almaktadır. Bunun sebebi kendi biyolojik cinsiyetleri ile özdeşleştirdikleri toplumsal rol kalıplarına olan yatkınlıkları olabilir kısaca çizgi filmler çocukların toplumsal rol kalıpları ve toplumsal cinsiyet davranışlarını öğrenmelerinde büyük önem içermektedir (Yağan Güder ve diğerleri, 2017).

Çocukların eğlenerek izlediği dijital kaynaklardan biri olan çizgi filmlerin araç olarak kullanıldığı bu çalışmada, ilköğretim çağındaki öğrencilerin cinsiyeti kesin olarak verilmemiş cinsiyetsiz olarak kabul edilen çizgi film karakterlerinin hangi fiziksel ve davranışsal özelliklerini kadın ve erkek olarak tanımladıklarını araştırılmıştır.

Problem: İlköğretim çağındaki çocukların cinsiyetsiz çizgi film karakterlerine yönelik toplumsal cinsiyet rol ve davranış kalıp yargıları nelerdir nedir?

Alt Problemler:

1)Çocuklar karakterlerin hangi fiziksel özelliklerini kadın-erkek olarak ayırmaktadır?

2)Çocuklar karakterlerin hangi davranışsal özellikleri kadın-erkek olarak ayırmaktadır?

3)Karakterlerin Cinsiyet tahminleri fiziksel ve davranışsal özelliklere göre değişim göstermekte midir?

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı ilköğretim grubu çocuklarının cinsiyetsiz çizgi film karakterlerini izlerken sahip oldukları toplumsal cinsiyet algılarını ve bu algılara bağlı yorumlarını incelemektir. Çocukların sahip oldukları cinsiyet algılarını yorumlarken hangi fiziksel ve davranışsal özellikleri kadın-erkek olarak tanımlamaktadır soruları ile fiziksel davranışsal özellikler arasında cinsiyet tahminlerinde değişim olmakta mıdır sorusuna cevap aranmaktadır.

Önem

Çocukların zamanlarının büyük bir bölümünü ayırdığı ve severek izlediği çizgi filmler aslınsa birer kültür ve değer aktarım aracı olarak da kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra çizgi filmler ait olduğu dönemin ve kültürün toplumsal cinsiyet algılarını informal bir biçimde aktarma açısından önemli birer araçtır (Yağan Güder ve diğerleri, 2017).

Toplumsal cinsiyet algıları/rolleri aslında kültürlerin eşitliği, adaleti sağlamak amacı ile ortaya çıkardığı bir kavramdır. Çocuklarında aynı değerleri ve toplumsal normları öğrenmesi gibi toplumsal cinsiyet algı/rollerini öğrenmesi de eğitim ile ortaya çıkmaktadır. Fakat bu eğitim formal değil informal bir biçimde gerçekleşmektedir. Yani toplumsal cinsiyet algı/rolleri kitaplarda veya eğitim programlarında yazılı olarak bulunmamakta çizgi filmler gibi araçlar ile informal bir biçimde bireylere aktarılmaktadır (Deniz,2019). Çocuklar cinsiyete bağlı olan rolleri basmakalıp, değiştirilemez yargılar olarak öğrenmekte ve yaşamlarına entegre etmektedirler.

Cinsiyet algı/rollerini doğrudan hayatına entegre eden çocuklar yaşamlarının devamlarında birçok olumsuzluklar ile karşılaşmaktadırlar. Kadın cinayetleri, kadınların iş hayatında ve sosyal yaşamda ikinci plana atılmaları, erkeklerin duygusal duygu durumlarını ortaya çıkarmamaları, hep güçlü olması ve bu beklentileri karşılayamazsa yetersiz hissetmeleri vb. gibi birçok olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Dökmen,2009). Bu sebeple çocukların informal bir biçimde öğrendikleri toplumsal cinsiyet algı/rolleri yanlış öğrenmelerdir ve bu öğrenmeler ile bireyler kendilerini belirli kalıplar içerisinde sınırlandırmakta ve hayatlarını bu sınırlar doğrultusunda devam ettirmektedirler.

Bireyleri olumsuz etkileyen bu basmakalıp yargıları rol model aldığımız ailemiz, yakın çevremiz ve toplumdan, masallardan, ninnilerden, yazılı kaynaklardan ve dijital ortamlardan öğrenmekteyiz (Oruç ve diğerleri, 2011). Tüm bu kaynaklar yolu ile bireyleri kadın-erkek olarak sınıflandırmakta ve belirli sınırlar içerisinde hareket etmeye, düşünmeye zorlamaktayız. Alan yazın incelendiğinde bu kaynaklar ile toplumsal cinsiyet aktarımının yapıldığı birçok çalışma bulunmaktadır (Özsoy ve Taşdelen,2016; Yağan Güder, 2017; Thompson ve Zerbinos,1995; Özgökbel Bilis,2014; Bal Yıldız, 2021; Lati, 20121; Özkar,2020; Şen, 2020; Deniz, 2019; Gül Kalem, 2019). Fakat daha derine inerek çocukların hangi kalıp yargıları ya da hangi fiziksel-davranışsal özellikleri kadın erkek cinsiyeti olarak algıladığı ve cinsiyetlere atfettiği özellikleri inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu anlamda bu çalışma alan yazına katkı sağlayacaktır.

Sayıtlar

- 1-Görüşme formuna cevap veren öğrencilerin içtenlikle ve samimi cevapladıkları varsayılmıştır.
- 2-Görüşme formuna cevap veren öğrencilerin hiçbir etki altında kalmadan cevap verdikleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

- 1-Bu çalışma 2019-2021 eğitim öğretim yılında alınan görüşlerle sınırlıdır.
- 2-Bu çalışma Pembe Panter, Pikaçu, Tweety, Tom ve Jerry karakterlerine yönelik sorulan sorular ile ilgili verdikleri cevapları kapsamaktadır.
- 3-Yapılan bu araştırma Tokat ili ve ilçelerinde öğrenim gören öğrencilerin görüşme formu sorularına verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.
- 4-Veri toplama aracındaki sorularla sınırlıdır

Tanımlar

Toplumsal Cinsiyet: Cinsiyete yönelik oluşan toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyet ile ilişkili birtakım beklentilerdir (Topal, 2012)

Cinsiyetsiz çizgi film karakterleri: Biyolojik anlamda cinsiyeti belli olmayan çizgi film karakterleridir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Toplumsal cinsiyet

Tarih boyunca insanlar birçok alanda sınıflandırılmış ve bu alanlarda kategorileştirilmiştir gerek din, dil ve ırklarına gerekse mesleklerine yönelik oluşturulan sınıflamalar ilk olarak doğumdan başlar ve insanlar kadın-erkek olarak kategorize edilir. Kromozom farklılığından oluşan biyolojik anlamdaki farklılık, kadın ve erkek olarak bireyleri cinsiyetleri yönünde sınıflandırmayı ifade eder (Oğuz, Rollas,2017). Bu cinsiyet sınıflandırılması beraberinde “kadın ve erkek” cinsiyetine “kadın gibi olmak ve erkek gibi olmak” anlamları yüklemektedir. Biyolojik değişime bağlı olan “cinsiyet” (sex) ve cinsiyete bağlı gelişen rol ve davranışlara ise toplumsal cinsiyet (gender) terimleri “kadın-erkek” ve “kadın gibi olmak-erkek gibi olmak” arasındaki farkı ifade etmek için kullanılır (Dökmen,2009).

Kadın-erkek olmak sadece cinsiyeti belirlerken, toplumsal cinsiyet kavramı ise, cinsiyete yönelik oluşan toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyet ile ilişkili birtakım beklentilerdir (Topal, 2012). Bu beklentilerde bireylerin içinde bulunduğu kültüründe güçlü bir etkisi bulunmaktadır (Deniz, 2019). Toplumsal cinsiyet bireylerin bir özelliği değil, toplumların, toplumsal kurumların ve kültürün bir özelliği olarak görülmektedir (Bilton ve diğ., 2009, s. 136). Aynı şekilde Koyuncu ve Çoban (2019) da toplumsal cinsiyet algısının toplumdan topluma veya kültürden kültüre değişim gösterdiğini belirtmektedir.

Kültürden kültüre ve içerisinde yaşanan zamana bağlı olarak değişim gösteren toplumsal cinsiyet algısı erkek ve kadın cinsiyetine gereğinden fazla sorumluluklar yüklemektedir Dökmen (2009) toplumsal cinsiyet algılarının kadınlar ve erkekler üzerinde olumsuz ve sınırlandırıcı yönlerini şu şekilde ifade etmiştir;

Ev işleri ve günlük yaşamdaki sorumluluklar aynı evi paylaşan kadın ve erkek için eşit görevler ve sorumluluklar getirmemektedir. Mesela günlük yaşamın sürdürülebilmesi için: yemek yapmak, temizlik yapmak, çocuk bakımı vb. gibi işlerde kadınların erkeklerden daha fazla sorumluluk alması beklenirken erkekte eve para getirmesi, evin geçimini sağlaması, ailesini rahat ettirmesi gibi sorumluluklar beklenmektedir. Hatta ev işleri toplum tarafından

gerçek birer iş sayılmadığı için kadınlara yüklenen bu görev değersizleştirilir ve önemini yitirir aynı zamanda erkeklerden de yaptığı işten zevk alması veyahut kendini gerçekleştirmesi için çalışması değil para, ev, statü için çalışması beklenmektedir.

Modernleşen ve değişen dünya koşulları ile kadınlar evden çıkıp iş hayatına girmişlerdir. Lakin toplumsal cinsiyet algısının kadınları ev ortamında ve gündelik yaşamda olduğu gibi iş hayatındaki rol ve statülerinde de ikinci plana atılmalarında etkilidir. Örneğin kadın ve erkek her alanda çalışabilecekken bazı meslek grupları kadınlara ya da erkeklere daha uygun bulunmaktadır. Öğretmenlik, eczacılık, psikologluk, hemşirelik vb. gibi çoğunluğu bakım gerektiren meslek grupları kadınlara uygun görülürken, statü gerektiren ve prestijli olarak kabul edilen, fiziksel güç ve otorite gerektiren meslekler erkeklere daha uygun görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet algısı aynı zamanda bireylerin duygu düşünce ve davranışlarında da kendisini göstermektedir örneğin toplum erkek cinsiyetinden her zaman daha büyük ve “güçlü” olan erkek karakterini oynamasını ve kendilerinden beklenen, oldukça zor olan rolleri sergilemesini beklemektedir (Çelik, 2016. Toplum, kadının ise her anlamda erkeğe muhtaç, pasif ve evcil bireyler olmasını beklemektedir (Yorgancı, 2008). Toplum, erkek cinsiyeti ile bağdaştırmadığı güçsüz ve aciz olduğuna inandığı görünüş ve duyguları kabul etmez bu duyguları kadınlara ithaf eder. Bu durum da erkekleri ve kadınları birçok alanda baskılamakta ve büyük sorumluluklar yüklemektedir.

Özellikle erkek çocuklarına ebeveyn, akraba, akran yoluyla ve yaşanılan toplumun sosyo-kültürel rol kalıpları ile daha güçlü ve üstün olduğu olgusu öğretilmektedir. Fiziksel olarak her zaman daha güçlü olarak kabul edilen erkeklerin her an ve her koşulda cinsel birleşmeyi arzu edeceklerinin ve bunu gerçekleştirebileceklerini düşünmek, bu durumun aksi gerçekleştiğinde erkekler üzerinde kaygı duymalarına ve performans anksiyetesi hissetmelerine sebep olmaktadır. Aynı şekilde toplumsal cinsiyet algısı; kadınlardan da cinsel birleşmeyi isteyen erkekleri her zaman ve her koşulda kabul etmesini ve bu süreçte güzel ve çekici görünmelerini beklemektedir (www.cetad.org.tr).

Bir erkeğin toplum tarafından erkeğe değil de kadına uygun görülen davranışları gerçekleştirdiği zaman, kadın gibi olmak ve kadınsı davranmak olarak nitelendirilir ve değerinin düştüğüne inanılır (Sakallı ve Türkoğlu, 2019).

Nancy Chodorow (1978) erkek çocuklarının anneden ayrılmak için (kadın temsili) kız çocuklarından farklı durumlarla mücadele etmekte olduğunu ve gerek içsel dürtüler ile gerekse akran öğrenimi, kültürel öğrenme veya bireyler arası ilişkileri ile erkekliğini “kanıtlamak” zorunda olduklarını belirtmiştir. Bu nedenle kadına atfedilen ağlamak, duygulanmak, üzölmek, problemlerini dile getirmek, çocukları ile ilgilenmek, ev işleri yapmak, kibar olmak vb. gibi durumlar erkeklerde kadınsı olma ya da eşcinsellikle bir tutulur ve bu durum erkeklerde toplumsal cinsiyet algılarına göre yasaklanır.

Erkeklerin ise erkekliklerini kanıtlamak adına “eril dili” öğrenme, “kadınsı” olarak nitelendirilen tutum ve davranışlardan kaçınması gerekmektedir. Çelik, (2016) bu davranışlardan bazıları ilk cinsel deneyim, (bazı kültürler için) sünnet olma, erkekliğin tanımlandığı bazı alanlarda bulunma ve yer alma (örneğin zorunlu askerlik görevini yerine getirme, en az bir spor dalıyla yakından ilgilenme ve bu sporu icra etme, düzenli bir işte çalışma gibi), her daim güçlü ve kontrol sahibi olarak diğerlerinin sorumluluklarını alma, gücü ve cesareti sergileme yönünde her türlü girişimde bulunmak olarak belirtmiştir. Scully (2014) ise Brannon’un (1976) yapmış olduğu sınıflandırmaya değinerek “erkek olma”yı hanım evladı olmamak (yani kadınsı tüm özelliklerden kaçınma), temel dişli olmak (yani başarı, statü kazanımı ve ailenin geçimini sağlama), kaya gibi sağlam olmak (güçlölük, güven ve bağımsızlık), göster gününü tavrı sergilemek (saldırganlık, şiddet ve cesaret) bileşenlerini vurgulayarak erkek olmanın tanımını yapmaktadır.

Aynı şekilde kadın toplum tarafından erkeğe uygun görülen davranışları gerçekleştirdiği zaman ise feminist bakış açısına göre maskülen bir hale gelen ve iş yaşamında kendine yer bulmaya çalışan kadın eşitliği sağlama adına kadınlığından ve feminen yapısından vazgeçmiştir

Bu tanımalardan hareketle toplumsal cinsiyeti; bireyin ait olduğu toplumun kültüründen beslenen, belirlenmiş ve beklenen rol kalıpları olarak tasvir edebiliriz. Bu roller toplum tarafından belirlenir ve bireylerin bu rollere uyması beklenir. Gülmez (2017) toplumsal cinsiyeti toplum tarafından kadın ve erkek için uygun görülen nitelikler, roller, davranışlar, etkinlikler olarak ifade etmiştir. Aynı şekilde Sabuncuoğlu' da (2006) toplumsal cinsiyeti ve rol kalıplarını; her iki cins için toplum ve kültür tarafından belirlenmiş, tanımlanmış, rol, görev, hak, sorumluluk ve davranışları olarak tanımlamaktadır. Kültür toplumsal cinsiyet rollerini belirler ve bireylerden bu rol kalıplarına uymalarını bekler. Aynı kültür içerisinde doğan bireylerde toplumsal cinsiyet davranışlarının benzer olması bu sebeptendir. Birey doğduğu an-

dan itibaren çevresinden bu davranış modellerini görmüştür ve bu toplumsal rolleri benimseyerek hayatına empoze etmiştir.

Çocuğun doğduğu andan itibaren karşılaştığı her an, toplumsal cinsiyetin inşa sürecinin parçaları olarak tanımlanmaktadır ve doğduğunda karşılaştığı renklerden, önüne konulan oyuncaklara; topluma içerisinde karşılaştığı toplumsal biçimlerden, gözlemlediği toplumsal ilişkilere ve anne, baba rol modellerinin davranış kalıplarına kadar tüm toplumsal ilişkiler, toplumsal cinsiyeti oluşturan süreçleri oluşturmaktadır (Oğuz Rollas, 2017).

Toplumsal cinsiyet rolleri toplumdan topluma, kültürden kültüre değiştiği gibi aynı şekilde zaman içerisinde şekillenip değişebilir. Günümüzde halk arasında kız çocuklarına pembe renk, erkek çocuklarına ise mavi renk mütenasip görülmektedir fakat bu durum geçmişte farklı kabul edilmekteydi. 19. yy'ın ikinci yarısına kadar renkler cinsiyet stereotipleri olarak pazarlanmamıştır (Paoletti, 2022). Bu tarihten önce kız ve erkek çocukları için yıkanması ve temizlenmesi kolay olan beyaz renk kıyafetler tercih edilmekteydi. Fakat bu tarihten sonra pembe ve mavi renkleri cinsiyet ayırımında kullanılmaya başlanmıştır. İkinci Dünya savaşına kadar pembe rengi erkek çocukları için, mavi rengi ise kız çocukları için kullanılmıştır. Bunun nedeni ise pembe renginin

(kırmızıda benzer şekilde) daha kararlı ve daha güçlü bir renk olmasından dolayı erkek çocuklarını temsil etmekte olduğu ve erkekler için daha uygun olduğu fikri hakimken, mavi renginin ise daha narin ve zarif bir renk olduğu bu sebeple kız çocukları için daha uygun bir renk olduğu kanısı hakimdi (Paoletti, 2012). Aynı şekilde 2 Mart 1914'te bir Amerikan gazetesi olan Sunday Sentinal yayınlanan nüshasında annelere çocukların giysilerini renkli giydirmek istiyorlarsa ve geleneklere bağlı kalmak istiyorlarsa, oğlan çocukları için pembe, kız çocukları için mavi kullanmaları gerektiğini yazmıştır (Frassanito ve Pettorini, 2008). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, erkek üniformalarında mavi renginin yaygın olarak kullanılmaya başlaması ile mavi daha çok erkeksi bir renk olarak kabul edilmeye başlandı. Aynı şekilde 1940'lardan itibaren de pembe rengi ise kadın rengi olarak öne çıktı ve bir pazarlama sloganı olan "Pembe düşün" ile kadınları pembe rengine yönlendirdiler (Frassanito ve Pettorini, 2008). 1950'ler de yalnızca giysilerde değil, aynı zamanda ev aletleri, mobilyalar gibi birçok eşyada bir renk ayrımı başladı. Böylece günümüzde hâkim olan pembe rengi kadınlar, mavi rengi erkekler içindir olan cinsiyet stereotipi başlamış oldu. Myers (2015, s.316) da toplumsal cinsiyet rollerinin ve algılarının kültürden kültüre değişmekte olduğunu ve zaman içerisinde değişkenlik göstermekte olduğunu belirtmiştir. Rol kalıpları zaman içerisinde etkisi kaybedebilir ve yeni rol kalıpları meydana çıkabilir. Seçkin ve Tural (2011) da toplumsal cinsiyetin kültürden kültüre farklılık gösterdiğini destekler ve bundan dolayı toplumsal cinsiyetin getirdiği rollerin dinamik olduğunu aynı zamanda içeriğinin zamana ve mekâna göre değişebilmekte olduğunu ifade etmektedir. Toplum tarafından belirlenen kadın-erkek rolleri zamanın ve birçok etkenin (Örn: mekân, yaşantı şekli, eğitim seviyesi vb.) etkisi ile değişim göstermekte ve etkisini azalıp, artabilmektedir. Gülmez ve arkadaşları (2017) o kültür içerisinde doğan bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini zaman içerisinde toplumu tanıdıkça öğrenmeye başladığını; toplumun gelenek ve göreneklerinin, yaşadığı coğrafi bölgenin, ülkenin yönetim şeklinin, kişilere verilen değer, aldığı eğitimin, yaşadığı sağlık ve hukuk süreçlerinin, iş ve meslek seçiminin cinsiyet algısını şekillendirdiğini belirtmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri ve algısı öğrenilen bir kavramdır. Bireylerin bu kalıpları nasıl öğrendiği halen tartışılan bir durumdur. Psikolojik, biyolojik, sosyolojik ve biyolojik kuramlar bu algıların nasıl oluştuğunun anlamlandırılması ve açıklamasında bizlere yardımcı olurlar. Her kuram biyolojik sosyolojik ve psikolojik kuramlardan birisine temellendirilmiş olmakla birlikte aynı kuram birden fazla alana da dâhil olabilir.

Psikanalitik Kuram

Biyolojik temelli kuramlardan birisidir. Bu kuram Sigmund Freud tarafından geliştirilmiştir ve çocukların cinsiyet özelliklerini belirli dönemlerden geçerken kazandıkları üzerine temellenmiştir. Freud çocukların cinsiyet özelliklerini belirlediği bu dönemleri beş Psikoseksüel dönem olarak isimlendirmiştir. Bunlar; Oral, anal, Fallik, Latent (Gizil, Örtük) ve Genitaldir. Freud'un gelişim kuramında cinsiyet kimlik kazanımı dönemi Fallik dönemdir (Dökmen, 2009:). Psikanaltik kuramda yer alan dönemlerden oral ve anal dönemde çocuklar cinsiyetler arasındaki farklılıklardan daha haberdar değillerdir. Bu dönemde hem kız hem de erkek çocukları cinsiyetlerinin tek bir cinsiyet olduğunu onun da erkek olduğunu varsaymaktadır. Henüz bu dönemde çocuk annesinden ayrı olduğunun farkında olmadığından ve haz alma bölgesi aynı yaş grubu çocuklar için ağız ve dudak bölgesi olduğundan çocukların kendi cinsiyetlerine ilişkin farklı deneyimleri bulunmamaktadır ve cinsiyetlerinin farkında değillerdir (Gül Ünlü,2018; Dökmen, 2009). Çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkları anlamaya başladıkları dönem Fallik dönemin ilk yarısıdır (5 yaşa kadar olan süreç). Bu dönemde çocuklar kendi cinsel organlarını keşfederler ve hassasiyetinin farkına varırlar. Toplumsal cinsiyetin kazanıldığı dönem olan Ödipal dönem Fallik dönemin ikinci yarısı ile 18-24 yaş arasını kapsamaktadır. Ödipal dönemde anneleri için babaları ile yarışa giren erkek çocukları hadım edilme korkusu yaşadıkları için babaları ile yaşadıkları rekabetten vazgeçerler ve kendilerini babaları ile özdeşleştirirler (Dökmen,2009). Böylece erkek çocukları yaşadıkları dünyada kendilerini erkek ve erkeksi olarak tanımlayıp yerlerini alırlar ve erkek cinsiyetinin getirdiği toplumsal cinsiyet davranışlarını öğrenmeye başlarlar. Kız çocukları ise erkek çocuklarından farklı olarak sahip oldukları cinsiyet farklılığı daha hızlı kabul etmekte fakat penisinin olmayışını bir eksiklik olarak görüp erkek cinsel organına sahip olmak istemektedir. Daha sonrasında bu isteklerinden vaz geçen kız çocukları babaları ile pasif bir kadınsı ilişki içerisine girip ondan bir bebek sahibi olmak isterler (Dökmen,2009). Hourneye bir bakalım. Kız çocukları erkek çocukları gibi hadım edilme korkusu yaşamadığı için (zaten kendisinin eksik (penisinin olmayışı) doğduğunu ve annesinin ona bir penis vermediğini düşünmektedir) anneleri ile özdeşleşmeleri babaları ile özdeşleşmelerine benzememektedir (Dökmen,2009; Gül Ünlü,2018).

Son dönem olan Latent dönemin yaşanması ile birlikte de bireyin toplumsal cinsiyet kimliği artık oluşmuş durumdadır. Çocukların geçmiş dönemler üzerinde

yaşadıkları sorunlar ve problemler, baskılar etkilerini sahip oldukları cinsel ve toplumsal cinsiyet kimlikleri üzerinde de sürdürmeye devam etmektedir.

Bilişsel Gelişim Kuramı

Temelde bireylerin gelişim süreci içerisinde bilişsel gelişimlerine paralel olarak çevresel algılarındaki değişimlerini betimlemek ve anlamaktır (Akman, 1995; Cüceloğlu, 1997, s.29). Bireyler kendilerine kadın ve erkek cinsiyet kalıplarını kendileri belirleyerek buna uygun davranmaya başlamaktadır (Gül Ünlü, 2018). Bilişsel gelişim kuramı Jean Piaget tarafından geliştirilmiş ve Kohlberg tarafından cinsiyet rollerinin öğrenilmesini açıklamak üzere kullanmıştır. Bu kuramda çocuklar gelişim süreçleri içerisinde aktif olarak rol almaktadır. Bu süreçte çocuğun cinsel kimliği bir kez gelişince davranışlarını hep bu kimlik çerçevesinde toplar ve kendisine uygun modeller bularak model ile özdeşleşir (Arıcı, 2011). Böylece çocuk kendisinin aktif rol oynadığı bir toplumsal cinsiyet rollerinin olduğu bir şema oluşturur. Kohlberg bu şemaları; *“çocukların bilişsel olarak olgunlaştıklarında kendilerini kadın ya da erkek olarak kategorileştirdiklerini ve bu yarattıkları cinsel kimlik ile bu kategorilere uygun olduğunu düşündükleri davranışları benimserler ve ona uygun hareket ederler”* diyerek açıklamıştır. (Dökmen, 2009). Cinsel kimliğini belirleyen bir çocuk bilişsel bir tutarlılığa ihtiyaç duyar ve dengeli bir görüş ve davranış oluşturmayı ister. Kız olduğunu anlayan bir çocuk kadınsı nesne, etkinlik ve davranışları; kendisini erkek olarak tanımlayan bir çocuk da erkeksi nesne, etkinlik ve davranışları tercih etmeye başlamaktadır Dökmen (2009:65). Kendi cinsiyet kimliğine uygun davranmaya başlayan çocuk, böylelikle durağan bir toplumsal cinsiyet kimliği edinmekte ve çocuklardaki bilişsel tutarlılık isteği, cinsiyet kalıplarının katı birer değişmez kalıp olarak algılanmasına da neden olabilmektedir (Gül Ünlü, 2018: 127) Kohlberg, toplumsal cinsiyet gelişiminin çocuğun yaş gelişimine paralel olarak üç aşamada oluştuğunu belirtir. Bu aşamalar yaş ile bağlantılı olarak üç dizisel aşamayı izlediğini belirtir: (Hollander, 2001).

Toplumsal Cinsiyeti etiketleme (gender identity/ labelling): Çocuklar bu dönemde cinsiyetlerinin değişmediğini ve kalıcı olduğunu daha kavrayamamışlardır. Kendilerini kız ya da erkek olarak ayırmaya başlarlar lakin kız ya da erkek olmak bir çocuğun isminin olması ya da bir rengin ismini öğrenmesi gibi bir şeydir.

Toplumsal Cinsiyetin kararlılığı (gender stability over time): Çocuklar bu dönemde cinsiyet sürekliliğini anlamaya başlarlar ve bir bireyin çocukluğunda kızsı/erkekse büyüünce de kız/erkek kalacağını bilirler. Buna rağmen çocuklar fiziksel özellikler ile cinsiyetleri bağdaştırdıkları için fiziksel değişim yaşayan bir bireyin cinsiyetinin değişebileceğini düşünürler. Örneğin uzun saçlı kız çocukları ile bağdaştıran bir çocuk, saçlı kesilince ve kısa saçlı sahip olunca erkek çocuğı olabileceğini düşünür.

Toplumsal Cinsiyetin tutarlılığı/değişmezliği (gender consistency across situations): Bu dönemde çocuklar artık cinsiyet değişmezliği ilkesini kazanmışlardır ve ne gibi bir fiziksel değişim (dış görünüm) yaşarlarsa yaşasınlar cinsiyetlerinin değişmeyeceğini kavramışlardır. Çocuklar bu dönem içerisine girdikten sonra cinsiyetlerine göre tercihlerde bulunur ve beğeniler geliştirirler. Bu dönemdeki çocuklar sosyal yaşantılarında uygun görünen davranış ve etkinlikte bulurlar çünkü cinsiyetleri ile tutarlı davranışın o olduğunu düşündükleri içindir (ödüllendirildikleri ya da cezadan korktukları için değil).

Sosyal/Toplumsal Öğrenme Kuramı

Bandura tarafından temelleri atılmış olup Michel tarafından toplumsal cinsiyet rollerinin sosyal öğrenme yaklaşımına göre açıklanmıştır. Bu kuram çocukların yetiştikleri çevreye kültüre, önemli gördükleri figürlere ve modellere dikkat çekmektedir çünkü çocuk dâhil olduğu çevrenin ödüllendirme ve cezalandırma mekanizması aracılığıyla çeşitli davranışları öğrenir ve kazanır (Gül Ünlü, 2018). Böylelikle kuram çocuğun çevresindeki bireylerin davranışlarını gözlemleyerek ve onları taklit ederek nasıl davranması gerektiğini öğrenmekle beraber cinsiyet rollerini de öğrenir (Yağan Güder, 2014). Birey gözlemlediği ve taklit ettiği davranışları kendi yaşantısına göre şekillendirir ve bu davranışları benimseyip yapmaya devam eder ya da benimsemez ve davranışını taklit etmez. Çocuklar özellikle kendi cinsiyetlerinden olan ebeveynleri ile kendilerini özdeşleştirirler ve onları rol model alırlar ve kendilerini özdeşleştirdikleri ebeveynin onaylanan davranışlarını taklit ederken onaylanmayan davranışlarını taklit etmekten kaçınırlar (Kitiş Çınar,2013). Çocukların ebeveynleri çocukların sosyal öğrenmesinde çok büyük etkiye sahip olsa da cinsiyet rollerini öğrenmede tek başına etkili değildir. Çocuklar anne- baba haricinde yakın çevresinde iletişimde olduğu diğer yetişkinler, akranlar, arkadaşlar, öğretmenler vb. cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde önemli olmakla birlikte kitle iletişim araçlarının (medyanın) önemi de büyüktür (Dökmen, 2009).

Kaypakoğlu' da (2003) kitle iletişim araçlarında en çok etkiye sahip olan televizyonun toplumsal cinsiyet rollerinde büyük öneme sahip olduğunu ve çok fazla televizyon izleyen çocuklarda cinsiyetçi rollerin daha fazla gözüktüğünü belirtmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Şeması (Gender Schema) Kuramı

İçerisinde hem bilişsel gelişim hem de sosyal/toplumsal öğrenme kuramını barındırır. Bu iki kuramın özelliklerine vurgu yapan toplumsal cinsiyet şeması kuramı Bem tarafından geliştirilmiştir. Kuram, çocukların içerisinde yaşadıkları toplumun kadın ve erkek davranışları tanımlarına göre ayırttıkları, cinsiyetleri zihinlerinde şekillendirme bakımından bilişsel gelişim kuramına benzerken cinsiyeti tipleştirme sürecinin öğrenilmiş ve değiştirilebilir bir süreç olduğunu belirterek ise sosyal öğrenme kuramına benzemektedir (Dökmen, 2014). Cinsiyet şeması kuramına göre çocuklar büyürken çevresindeki kişilerden cinsiyetçi davranışları öğrenerek kendi cinsiyetlerine uygun rolleri, tercihleri ve davranışları belirlerler ve böylelikle zihinlerinde öğrendikleri bu cinsiyetçi rollere yönelik şemalar oluşmaya başlar (Özkan,2009). Çocukların hayatı anlamak ve anlamlandırmak üzere oluşturdukları bu şemalar bir uyaran ya da uyaranlar bütününe ne olduğuna ilişkin bireyin değerlendirmelerini içeren bilişsel bir yapıyı ifade etmektedir. Bu şemanın geliştirilmesinde yararlanılan kadınlık ve erkeklik rolleri ise, toplumun kültürel yapısı tarafından tanımlanmaktadır. Dolayısıyla oluşturulan zihinsel şemalar da kültürel yapıya bağlı olarak farklılaşabilmektedir (Gül Ünlü,2018). Vargel Pehlivan (2017) çocuğun içerisinde bulunduğu kültürün; belirlenmiş kadınsı ve erkeksi kişilik özellikleri, kadın ve erkeğin toplumdaki yeri, kadın ve erkeğin üstlendiği roller vb. ayırtılarak şema oluşturduğunu ve oluşturduğu bu şemaların kültürden kültüre değişim gösterdiğini vurgulamıştır. Çocuk gelişirken çevresini, ait olduğu kültürü gözlemleyerek kadın ve erkeğe atfedilen rolleri, davranışları, sorumlulukları vb. öğrenir zihninde işler ve sonucunda içselleştirir (Emine kitiş,2013). Çocuk içselleştirdiği ve öğrendiği bu bilgiler ile kendi cinsiyet şemasını oluşturmaktadır ve bu bilgilere göre dünyayı algılamaktadır (Gül Ünlü, 2018). Çocuk sadece cinsiyet ile alakalı olmayan bilgileri dahil kadınsı ve erkeksi kategorilerine koyar ve davranışlarını, düşüncelerini o yönde şekillendirir (Vargel Pehlivan,2017). Dökmen (2009,69) çocukların cinsiyet ile alakalı olmayan bilgileri de kadınsı ve erkeksi olarak kodlamalarını şu şekilde örneklemiştir; *“Nazik” ve “Bülbül” gibi özellikler kadınsı kategorisine, “atılğan” ve “kartal” gibi özellikler de erkeksi kategorisine yerleştirilebilir. Toplumsal Cinsiyet Şeması da kadın ve*

erkek özelliklerinin algılanmasında ve bilginin işlenmesinde temel oluşturan bir çerçevedir. Böylelikle çocuklar cinsiyetler arasındaki rol ve davranış farklılığının vurgulandığı bir kültürde büyüdüleri zaman, çevrelerindeki kişileri, nesneleri, meslekleri, davranışları, renkleri vb. gibi bilgileri cinsiyet şemalarına yerleştirirler ve bu bilgileri işleyerek hayata geçirirler.

Sosyal Rol Kuramı

Bireylerde var olan cinsiyet rolleri oluşumunun, davranışsal farklılıkların ve cinsiyete bağlı bütün kalıp yargıların sosyal rol kuramı ile açıklanabileceğini savunmuştur. Sosyal rol, toplum tarafından tanımlanan, bir sosyal kategorideki bireylerin hepsinden beklenen, öğrenilmiş tepkilerdir (Dökmen,2009;82). Bu tanımdan hareketle Keskin ve Ulsan (2016) cinsiyet rollerinin sonradan kazanıldığını ve kadın ile erkek arasındaki farklılıkların, bireylerin cinsiyetlerine yönelik farklı sosyal roller üstlenmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Kadın ve erkek cinsiyetine bağlı olarak doğuştan gelen farklı sosyal rollere, davranış kalıplarına ve psikolojik eğilimlere sahip değildir, bu farklılıklar doğuştan değil sonradan kazanılmış ve çevre etkisi ile oluşmuştur. Yağan Güder (2014), kadın erkek arasında oluşan bu farklı cinsiyet rolleri ve davranışlarını; belli bir çevredeki bir grup insanın her zaman belli davranışları gerçekleştirmesi ve aynı etkinliklerde bulunurken gözlemlenmesi sonucunda, o insanların o etkinlikler için gereken özellikleri taşıdığına ve bu davranışları gerçekleştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu davranışlar sadece kültürel yapılardan değil aynı zamanda; aile, arkadaş, toplum gibi birey üzerinde önemli ölçüde etkisi olan faktörler tarafından şekillendirilmektedir (Keskin ve Ulsan,2016). Birey toplum tarafından kabul görmek ve başarılı bir performans göstermek adına doğuştan getirdiği ve zamanla edindiği özellikleri birleştirerek toplumsal cinsiyet rollerini destekleyen roller oluşturup uygulamaktadır (Güldü ve Kart, 2019). Dökmen (2009) de insanların sosyal baskılar ile bulundukları sosyal rollere uygun davranışlar sergilediklerini ve cinsiyet rollerinin de toplum tarafından tanımlandığını, insanların cinsiyetlerine uygun davranışları yönünde baskılar olduğunu belirterek çevrenin önemine değinmiştir. Böylelikle bu kuram sosyal rollerin doğuştan genler (biyolojiye dayalı olarak) ile değil öğrenilmiş davranışlar olduğu ve bu davranışları yaşantılarımız, çevre, aile vb. yoluyla öğrendiğimizi açıklamıştır (Güldü, Kart;2019, Keskin, Ulsan ; 2016 , Kitiş Çınar, 2013 ; Yağan Güder, 2014).

Çizgi Film ve Toplumsal Cinsiyet

Kitle iletişim araçları bir iletişim yoludur ve kitle medyası diye adlandırılan özellikle basın, radyo ve TV araçlarıyla şekil alan iletişim biçimleridir. Yeniçağda gelişen teknoloji ile de kitle iletişim araçlarının kullanımı yaygınlaşmıştır (Karakuş,2015). Kullanımı yaygınlaşan kitle iletişim araçlarından günümüzde kullanılan en popüler olanları ise, televizyon ve internet olarak belirtilmektedir (Özsevgeç ve Saka, 2018). İletişimin devamlılığını sağlayan kitle iletişim araçlarının artması ve yaygınlaşması ile aynı oranda çizgi filmlerin çeşitliliği de artış göstermiştir. Bu artış çocukların çizgi filmlere ulaşımını kolaylaştırmış ve her an her yerde ulaşılabilir hale getirmiştir. Kamacıoğlu da ülkemizde günün her saatini çizgi filme ayıran kanalların 90'lı yıllardaki kanal sayısına nazaran bir artış gösterdiğini ve kitle iletişim araçları ile özellikle televizyon, bilgisayar ve internete bağlanabilme özelliği olan cihazlar ile çocukların çizgi filmlere ulaşımının oldukça kolay hale geldiğini belirtmiştir (Kamacıoğlu, 2017). Ayrıca çocuklar çizgi filme sadece televizyon ile değil birçok farklı yoldan ulaşabilmektedirler (Türkmen, 2012). Çizgi filmlere ulaşımın kolaylaşması ve her an her yerde ulaşılabilir olması ile çocukların ekran karşısında geçirdikleri sürede artış göstermektedir. Özen ve Kartelli (2017) çocukların kitle iletişim araçları karşısında geçirdikleri süre boyunca izledikleri programları araştırdığında, ilk sırayı çizgi filmlerin aldığını belirtmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde çocukların gün içerisinde ortalama en az 4 saatlerini çizgi film izlemeye ayırdıklarını göstermektedir (Erdoğan ve Baran, 2008).

Aynı şekilde Yalçın ve diğerleri (2002) tarafından yapılan bir çalışmada ise benzer sonuçlar elde edilmiş ve okul öncesi ve ilköğretim çağı çocuklarının %62'si günde ortalama 2 saat, %8,3'ü ise günde ortalama 4 saat televizyon karşısında çizgi film izleyerek geçirdiği ortaya çıkmıştır. Bu bulgulardan hareketle gün içerisinde uzun bir süreyi çizgi film izlemeye ayıran çocukların en yoğun meşguliyetleri çizgi film izlemek olmuştur diyebiliriz (Cebeci, 2018).

Ekran karşısında çizgi film izlemeye uzun vakit ayıran çocukların dünyayı tanıma ve anlamlandırma yolu çizgi filmlerdir. Temizyürek ve Acar (2014) çocukların kiminle ve ne ile uzun süre vakit geçirirse onun alışkanlıklarını ve bakış açısını kazandığını bu sebeple de çocukların (kitle iletişim araçları ile geçirdikleri zaman dikkate alınarak)

izledikleri çizgi filmlerden; gönderdiği iletileri, renkli ve hareketli uyaranları ile diğer kaynaklardan (kimi zaman anne babadan) daha fazla etkilediğini belirtmektedir.

Ayrıca çizgi filmler çocukların görsel ve işitsel duyularına hitap ettiği için çocukları etkilemeleri ve dikkatlerini çekmelerini çok daha kolaydır. Çizgi filmler de kullanılan renkli ve hareketli görüntüler sayesinde dikkat çekmekte böylelikle çocukların düşünce, davranış ve tutumlarında büyük etkiye sahip olmaktadır (Gümüş ve Adam, 2020).

Bandura tarafından temelleri atılan sosyal/toplumsal öğrenme kuramında çocuklar gözlemleyerek ve taklit yoluyla öğrenmeler gerçekleştirdiği belirtmektedir. John Locke'ın “insan zihni doğuştan boş bir levhadır” görüşü çocukların taklit ve gözlem yolu ile öğrenmeler gerçekleştirdiğini destekler niteliktedir. Çocuklar çevreyi, normları, sosyal yaşamı, kültürleri gözlemlerken ve taklit ederken davranışları doğru-yanlış, iyi-kötü süzgecinden geçirmeden taklit etmektedirler. Bu sebepten dolayı kitle iletişim araçları içerisinde özellikle televizyon gözlemleyerek ve taklit yoluyla öğrenen çocuklar için bir öğretmen niteliğinde olmaktadır (Lahi,2021).

Günümüzde artık çocuklar birçok şeyi televizyon aracılığıyla öğrenmekte ve uygulamakta olduğunu biliyoruz böylece çocuklar çizgi film izlerken yardımlaşma, dostluk, sevgi, saygı ve paylaşma gibi olumlu davranış kalıpları ile karşılaşabileceği gibi birçok olumsuz davranış kalıpları ile de karşılaşabilmektedir (Gümüş ve Adam, 2020). Bu yüzden çocuğun hangi davranışı taklit edeceği ve benimseyeceği çocuğun ailesine, sosyal çevresine, kahramanın özelliklerine ve içerisinde bulunduğu toplumun kültürüne bağlı olarak değişim göstermektedir (Gümüş ve Adam,2020). Çocukların televizyon karşısındaki vakitlerinin büyük bir çoğunluğunu çizgi film izleyerek geçirdiği göz önüne alınırsa, çocukların çizgi filmlerden etkilenerek karakterleri, olayları ve durumları kendilerine rol model alırlar diyebiliriz. Çizgi filmlerde çoğunlukla yer alan karakterler; çocuklar, hayvanlar, doğaüstü varlıklar ya da fantastik kahramanlardır (Özkar, 2020). Küçük yaş grubu çocuklar çizgi filmlerde gördüklerinin gerçek mi hayal mi olduğunu henüz ayırt edemezler bu yüzden kimi zaman burada gördüklerinin etkisiyle bir dünya kuran çocuklar hem benliklerinin oluşumunda hem kişilik gelişiminde hem de bireysel gelişim süreçlerinde çizgi filmlerden büyük ölçüde etkilenmektedirler (Özkar, 2020). Bu davranışları gerçekleştirirken de en çok çizgi filmdeki kendisi ile özdeşleştirdiği

kahramanların davranışlarını taklit etmekte ve bu karakterleri kendilerine rol model almaktadır.

Çocuklar çizgi film karakterlerini kendilerine rol model alırken bu karakterler ile kendilerini özdeşleştirerek onlar gibi olmak istemektedir (Adak Özdemir ve Ramazan, 2012). 6-11 yaş grubu çocukları, izledikleri çizgi filmlerdeki karakterler ve içeriğe bağlı olarak etkilenmekte olduğu duygu ve düşünceleri hayatlarına davranış olarak aktarmaktadır (Kamacıoğlu,2017).

Yazıcı ve arkadaşları (2019) da bu durumu çizgi film izleyici kitlesinin küçük yaş grubuna hitap etmesinden dolayı izleyicilerin hayal dünyalarını, yaşama karşı tavırlarını, değer yargılarını çizgi filmlerden öğrenerek ve etkilenecek kendi içlerinde belli bir kalıba sokmakta ve davranışlarına uygulamakta olarak açıklamıştır. Küçük yaş grubu çocuklar sevdikleri ve kendilerine rol model aldıkları, onlar gibi olmak istedikleri karakterleri seçerken çoğunlukla kendi hemcinslerine yönelmektedir (Lippa,2005). Böylelikle cinsiyetleri özdeşleşen karakterlerin davranışları, kişilikleri, sevdikleri ve sevmedikleri şeyleri gözlemleyip kendilerine uyarlayabilmektedir. Çocukların karakterleri hemcinslerinden seçmelerinin bir diğer sebebi ise toplumsal normlara dayanmaktadır. Çünkü çocuk çevresinde gördüğü normal kabul edilen kişinin cinsiyetine atfedilmiş davranışları sevdiği karakterde de görünce kendisini onunla bağdaştırmakta hemcinsi olmayan bir karakterin davranışını kendisine rol model aldığı ve davranış sergilediğinde çevreden tepki gören-göreceğini düşünen veyahut çekinen çocuk o karakteri kendisine rol model almamaktadır. Bu da çocukların izledikleri çizgi filmlerde hâkim olan kültürel yapıyı, düşünme biçimini ve toplumsal normları herhangi bir süzgeçten geçirmeden benliklerine, karakterlerine ve düşüncelerine empoze olmasına neden olmaktadır (Hümeýra ve Adam, 2020).

Ebeveynler televizyonu kendileri meşgul olduklarında çocuklarını oyalayacak ve ortalıkta dolanmalarını engelleyecek birer bakıcı olarak görmektedirler (Bal Yıldız, 2021). Bu sebeple aileler çocuklarının televizyon karşısında uzun vakit harcamalarının önüne geçmez ve seçici izleme yapabilmeleri için çizgi filmleri seçmemektedirler. Televizyon karşısında uzun vakit geçiren çocuklar izledikleri çizgi filmlerde bulunan olumlu olumsuz durumları, olayları ve kültürel yapıyı görmekte ve bilinçaltına kaydetmektedir. Oruç (2021) bu durumu çocuk, kiminle uzun bir zaman dilimi geçirirse, onun alışkanlıkları ve bakış açısı ile biçimlenir olarak ifade etmiştir.

Çizgi filmler üretildiği ve yayınlandığı dönemin kültürünü ve düşünce tarzını yansıtmakta, somut olmayan kültürel mirasın ve o kültürün normlarının aktarımında iyi birer araç olarak görülmektedir. Somut olmayan kültürel miras ise “kulaktan kulağa” veya “kuşaktan kuşağa” aktarılacak üretilen, yaşatılan, zaman içerisinde değişip gelişebilen ve gelecek kuşaklara devredilen canlı bir mirastır (Türkmen, 2012). Çizgi filmler de bu kültürel mirasa ait kodları çocuklara aşılmasını, öğrenilmesini ve benimsenmesini kolaylaştırmakta, ancak bu kültürel kodları ve normları, sadece üretilen ve menşei olarak bulunan kültürün çocukları ile sınırlı kalmamaktadır (Türkmen, 2012). Çizgi filmi izleyen, maruz kalan, farklı milliyetlere mensup olan her çocuğun, bu kültürü tanıması, öğrenmesi ve yaşamının içine alması ile etkisini genişletmektedir. Böylece çizgi filmler dünyanın birçok farklı yerinden izleyiciye sahip olurken aynı zamanda izleyicilerin o kültüre hâkim bir biçimde büyümesini amaçlar. Buna örnek olarak Batı Kültürüne ait olan Ninja Kaplumbağalar, Polyanna, Pamuk prenses ve 7 cüceler çizgi film/animasyonları, uzak doğu kültürüne ait olan Küçük Cadı Kiki, Prenses Mononoke, Totoro gibi birçok çizgi film/animasyonları da bu amaca hizmet eden birtakım özelliklere sahiptir (Atan, 1995; Kamacıoğlu, 2017). Ninja Kaplumbağalar çizgi filmi Japon kültüründen esintiler taşımasına rağmen film kahramanlarının isimleri için Rönesans’ın en önemli aydınlarına/ressamlarına ait adların seçilmesi, kahramanların en sevdiği yiyeceğin pizza olması vb. hususlar, batı kültürüne ait kültürel özelliklerin çocuklara farkında olmadan öğretilip, benimsetilmektedir (Türkmen, 2012). Aynı şekilde uzak doğu kültürüne ait olan çizgi film/animasyonlarda da kültürlerini, geleneklerini, aile yaşantılarını, giyimlerini, kullandıkları eşyaları, tükettikleri yemekleri vb. yapımlarına aktarmış böylece hem kendi kültürlerinin sonraki nesillere aktarılmasına katkıda bulunmuş hem de başka kültürler ile etkileşimde bulunmasını ve uzak doğu kültürünü tanıtmaya, öğretmesine ve benimsemesine katkıda bulunmaktadır (Kamacıoğlu, 2017).

Çocukların çizgi filmleri izlerken başka kültüre ait olan unsurlardan etkilenmekte ve farkında olmadan bunları davranışlarına yansıtmakta olduğu belirlenmiş ve bu sebeple 2011’de çıkan “Radyo ve Televizyon Kurulu ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunu’nda yer alan “Genel ve tematik içerikli yayın yapan televizyon kuruluşlarının, çocuk yayınlarında çizgi filmlere yer vermeleri hâlinde, çizgi filmlerin en az yüzde yirmisinin, diğer çocuk programlarının en az yüzde kırkının Türkçe dilinde üretilmiş yapım olması ve Türk kültürünü yansıtmaya zorunludur” maddesi (14. Madde) ile birlikte yerli yapım çizgi film üretimi devlet tarafından desteklenmeye başlanmıştır (Kamacıoğlu, 2017).

Yukarıdaki madde ile çizgi filmlerdeki kültür aktarımının önemi fark edilmiş ve Türk kültürünü temsil eden, adet ve geleneklerini içerisinde barından birçok Türk yapımı çizgi filmi üretilmiştir.

Keloğlan Masalları, Pepee, Niloya, Küçük Hazerfan, Nane ile Limon, Nasreddin Hoca gibi pek çok çizgi film yapılmaya ve bu çizgi filmlerde Türk kültürü yansıtılmaya başlanmıştır. Örneğin Pepee çizgi filminde, Pepee ilk bölümünde karşımıza gönderde asılı bir Türk bayrağının üzerinde “Merhaba” diye el sallayarak çıkmakta ve başka bir bölümde ise göklerde dalgalanan bir Türk bayrağı ve bu görüntünün devamında gelen Atatürk portresi ile başlamaktadır (Şen, 2020). Aynı şekilde Pepenin ailesi; sadece anne, baba ve kardeşten oluşmamakta bu aileye dede, amca, teyze gibi aile büyükleri de dahil olmaktadır. Sonuç olarak Pepee çizgi filminde Türk kültüründe aile kültürü çok önemlidir ve geniş aile kültürü yaygındır yapısı ile çizgi filmde yenilen yemekler, oynanan oyunlar, verilen müzikler, Türk kültürünü yansıtan bir çizgi filmidir (Türkmen, 2012)

Kültür aktarımında büyük öneme sahip olan çizgi filmler sadece kültürel değerlerin aktarımında değil toplumsal cinsiyet algılarının ve rollerinin aktarımında da büyük öneme sahiptir. Toplumsal cinsiyet algı ve rolleri içerisinde bulunduğu kültürden doğmuş ve gelişmiştir bu yüzden içerisinde bulunduğu kültürden ayrı düşünülemez (Kitiş Çınar, 2013). Çocuklar tarafından da yoğun ilgi ile takip edilen ve izlenilen çizgi filmler toplumla uyumlu toplumsal cinsiyet algı ve rollerini pekiştirerek vermekte ve çocukların ilgisini çekerken aynı zamanda toplumsal cinsiyet algı ve rollerini izleyicilere öğretmektedir. Bu sebeple toplumsal cinsiyet, çizgi filmlerin tasarlanmasında, içeriğinin oluşturulmasında ve yapım aşamalarında ulaşacağı hedef kitlesinin ait olduğu toplumdan kesitler bu topluma ait algılar ve roller, filmdeki çizgilere ve görsel öğelere yansıtılmaktadır (Şen, 2020). Çocuklar sevdikleri çizgi filmler de var olan çizgi film karakterleri yerine geçmek ve “o” olmak istemektedirler (Gümüş ve Adam, 2020). Bu sebeple çocuklar çizgi filmde hâkim olan cinsiyet kalıp yargılarını gözlem ve taklit yoluyla öğrenmekte, benimsemekte ve kendi davranışlarına uyarlamaktadırlar. Çizgi filmler çocukların zihninde belirgin düşünce kalıpları oluşturmaktadır. Çocuklarda bu kalıp yargıları gündelik yaşama aktarıp kadın ve erkek cinsiyetinden farklı davranış beklentileri içerisine girmektedir (Şen ve Deniz,2019). Deniz (2019) de birçok çizgi filmin toplumsal cinsiyete dair kalıp yargılar içermekte olduğunu ve çocukların bu kalıp yargıları benimseyerek kendi yaşamlarına uyguladığını belirtmiştir.

2011-2021 Yılları Arasında Yapılmış Çalışmaların Değerlendirilmesi

Çocuklar için önem arz eden yapımlar olan çizgi filmler, toplumsal cinsiyet aktarımında büyük öneme sahip olduğu için bu alanda birçok çalışmaya yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları;

Tez Çalışmaları

Gül Kalem (2019), “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının En Çok İzledikleri Çizgi Filmlerde Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarının İncelenmesi” isimli yaptığı araştırmada, Toplumsal cinsiyet olgusunun çocukların en çok izledikleri çizgi filmlerde nasıl verildiğini incelemek istemiştir. Araştırmanın amacı, çocuklar tarafından en çok sevilerek izlenen çizgi filmlerdeki toplumsal cinsiyet yargılarını ortaya çıkarmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesini seçmiş ve Maksimum çeşitlilik örneklemesine göre Gaziantep il merkezinde merkezde ve kırsal bölgelerde bulunan okulları tercih edilerek 2018-2019 eğitim öğretim yılında anaokuluna ve anasınıfına devam eden 773 çocukla görüşme sağlanmıştır. Görüşme sonucunda 46 farklı çizgi film sayısına ulaşmış ve çocuklar tarafından en çok izlenen 5 çizgi film izlenme sayısı en çok olan 5 bölümü araştırmacı tarafından incelemeye alınmıştır. Araştırmada betimsel analiz ile içerik analizini birlikte kullanmış ve sonuç olarak çizgi filmlerin Türkiye yapımı olanların üç tanesinde ve yabancı yapım çizgi filmlerin bir tanesinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının, cinsiyet ayrımcılığının olduğu, kadın ve erkek karakterlerde geleneksel toplumsal cinsiyet olgusunun bulunduğunu; yabancı yapımlara ait bir çizgi filmde bulguların kadın erkek karakterlerine eşit olarak dağıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Şen (2020), “Okul Öncesi Dönem Çocukları Tarafından İzlenen Çizgi Filmlerin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi” isimli yaptığı araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının izlemeyi tercih ettikleri çizgi filmleri toplumsal cinsiyet açısından incelemek istemiştir. Bu amaca ulaşmak için çalışma grubunu Uşak il merkezinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilkokullarda anasınıflarına devam eden 344 çocuk, 324 anne ve değerlendirmeye alınan 5 çizgi film (Keloğlan Masalları, Niloya, Rafadan Tayfa, Pepee ve Heidi) oluşturmuştur. Araştırmanın modeli olarak nitel bir yöntem olan durum çalışmasını kullanmıştır.

Araştırmanın sonucunda ise elde edilen bulgular incelendiğinde; incelenen Niloya ve Pepee çizgi filmlerinde kadın kıyafetlerinde ağırlıklı olarak pembe kıyafetlerinin kullanıldığı, incelenen tüm çizgi filmlerde ise erkek karakterlerde kahverengi ve mavi renklerin ağırlıkta kullanıldığı görülmüş. Niloya ve Rafadan Tayfa çizgi filmlerin de erkeklerin farklı mesleklerde çalıştığı, kadınların ise meslekler ile ilişkilendirilmediği dikkat çekmiş, Pepee çizgi filminde ise Pepee'nin öğretmeni kadın olarak resmedilmiştir. Çizgi filmlerde erkek karakterlerin ev dışında, kadın karakterlerin ise ev içinde daha etkin rol aldığı belirtilmiş. İncelenen çizgi filmlerde kadın karakterler yardımsever, merhametli kişilik özellikleri ile erkek karakterlerin ise lider, bilgili kişilik özellikleri ile gösterilmiş. Kız ve erkek çocuklarının oynadıkları oyunlar ve oyuncaklar incelendiğinde ise basketbol ve top gibi hareketli ve motor güç gerektiren oyun ve oyuncakların erkek karakterler tarafından oynandığı, kadın karakterlerin ise evcilik ve bebek gibi dingin güç gerektiren oyun ve oyuncakları oynadığı ortaya çıkmıştır.

Özkar (2020), “Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Okul Öncesi Çocuklara Çizgi Filmlerde Yansıtılması: Türk Yapımı Çizgi Filmlerin Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi” isimli yaptığı araştırmada TRT Çocuk kanalında yayınlanan Türk yapımı çizgi filmlerdeki “kadınlık” ve “erkeklik” rollerinin neler olduğu incelemek istemiştir. Bu amaca ulaşmak için Türkiye’de çocuklara yönelik program yayını yapan televizyon kanalları içerisinde yayınlanan “Rafadan Tayfa, Canım Kardeşim, Elif ve Arkadaşları, Aslan, Biz İkimiz” adlı çizgi filmlerini incelemiş ve bu çalışmayı yaparken göstergebilimsel analiz yöntemini kullanmıştır. Araştırmanın sonucunda ele alınan örnek çizgi filmlerde, görüntü dışında “kadınlık” ve “erkeklik” rollerine ilişkin pek çok söylemin bulundukları ortaya çıkmıştır. Belli bir sosyal çevre içerisinde bulunan çocuklara, gerçek yaşamda karşılaştıkları birçok durumla çizgi filmlerde de karşılaşmışlardır ve sürekli bu çizgi filmleri izleyen çocuklar, ister istemez bu çizgi filmlerdeki karakterlerden etkilenir, onların duygu, düşünce ve davranışlarını tekrar ederler sonucu çıkmıştır.

Lahi (2021), “Okul Öncesi Döneme Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ait Göstergelerin İncelenmesi (Trt Çocuk Kanalı Örneği)” isimli yaptığı araştırmada 5 çizgi filmin (“Ciciki”, “Canım Kardeşim,” “Biz İkimiz”, “Niloya” ve “Maysa ve Bulut”) toplumsal cinsiyet eşitliğine ait göstergeleri incelemek istemiştir. Bu amaca ulaşmak için nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizini

kullanmış ayrıca kategoriler içinde Göstergebilimsel analiz ile incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi”nde, “Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi”nde, ve “Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri Kategorisi”nde elde edilen bulgular doğrultusunda incelenen çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği yönünde mesajlar içerdiği ve çizgi film karakterlerin toplumsal cinsiyet rollerinde kalıp yargılara temel oluşturacak şekilde yansıtıldığı saptanmıştır.

Günaydın (2011), “Çocuklara Yönelik Programlarda Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Sunumu: Trt Çocuk ve Yumurcak TV” isimli yaptığı çalışmada son yıllarda izlenebilir kanal sayısının ilerleyen teknoloji sebebi ile artmıştır ve bu artışla birlikte çocuk programlarının içerik ve süreleri de artış göstermiştir. Bu sebeple televizyon kanallarındaki çocuk programlarının toplumsal cinsiyet rolleri sunumu açısından önem taşıdığı gerekçesi ile Tematik çocuk kanallarından olan TRT Çocuk ve Yumurcak TV’de çocuklar için hazırlanan programların toplumsal cinsiyet rolleri sunumu açısından incelemek istemiştir. Bu amaca ulaşmak için iki aşamalı yöntem kullanılmıştır. Aşamalardan ilkinde literatür taraması yapılmış ve betimleyici yöntem kullanılmıştır. İkinci aşamada ise programlar toplumsal cinsiyet rolleri sunumu açısından içerik analizi yönteminden yararlanılarak incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda yayınlanan programlarda toplumsal cinsiyet rolleri eşit olmayan ve kalıp yargılar üretecek şekilde cinsiyete fazlaca vurgu yapılarak sunulduğu gözlenmiştir.

Bal Yıldız (2021), “Toplumsal Cinsiyetin İnşasında Çizgi Filmlerin Rolü: Pepee Örneği Üzerine Sosyolojik Bir Analiz” isimli yaptığı çalışmada çizgi filmlerde toplumsal cinsiyetin nasıl inşa edildiği incelemek istemiştir. Bu amaca ulaşmak için Pepe çizgi filminin 30 bölümünü nitel araştırma yöntemlerinden içerik analiz tekniği ile toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelemiştir. Çizgi filmin her bölümünü ise izleme formu eşliğinde izleyerek bulgulara ulaşmıştır. Araştırmanın sonucunda ise çizgi filmde geçmişten gelen toplumun kültürel özelliklerini ve geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirdiği aynı zamanda popüler kültürün etkisiyle içinde yaşanılan topluma uyum sağlayarak toplumsal normlarla çatışmayan değerlere de yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Deniz (2019), “Yerli Yapım Çizgi Filmlerde Toplumsal Cinsiyet Eşit(Siz)liği” isimli yaptığı çalışma da ülkemizde ulusal yayın yapan tematik çocuk kanallarında

yayınlanan anne, baba ve çocuk karakterlerinin yer aldığı yerli yapım çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelemiştir. Biz İkimiz, Canım Kardeşim, Kral Şakir ve Neşeli Dünyam çizgi filmlerine ait toplam 83 bölümü nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Ayrıca Kamusal alanda bulunma, gündelik yaşam etkinlikleri, davranış özellikleri temaları altında anne, baba ile kız çocuk ve oğlan çocuk karakterleri toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelenmiş; anne ve baba karakterleri için çocuklarıyla kurdukları iletişimi ayrı bir tema olarak analiz etmiştir. Araştırmanın sonucunda ise yerli yapım çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yeniden üretildiği ortaya koymuş ve bu durum çizgi film izleyicisi çocukların cinsiyete dair kalıp yargıları çizgi filmler aracılığıyla pekiştirmeleri ve ataerkil yapıya dâhil olmaları üzerinden yorumlamıştır.

Makale Çalışmaları

Muratoğlu Pehlivan (2019), “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türk Çizgi Filmlerinde Anne ve Baba Temsili Üzerine Bir Çalışma” isimli yaptığı çalışmada Türk yapımı çizgi filmlerin anne ve baba rollerini nasıl sunduğunu, cinsiyet tek tipleştirilmesi açısından incelemiştir. Çalışma Türk yapımı çizgi filmleri araştırdığından, Türk yapımlarına en çok yer veren ve Türkiye’nin resmi kanalı olan TRT’nin çocuk kanalı TRT Çocuk’ta yayınlanan çizgi filmleri seçmiştir. Bu çizgi filmler Canım Kardeşim, Niloya, Biz İkimiz ve Elif’in Düşleri isimli 4 çizgi film ve her birinden 4’er bölümü rastlantısal olarak seçerek örneklem oluşturmuştur. Her bir çizgi film bölümünü, anne ile baba rolündeki bireylerin hangi eylemleri kaç kere gerçekleştirdiği, kaç kere ekrana geldiği, çocuk ile birlikte kaç kere görüldüğü ve cinsiyet tek tipleştirmelerine uyan ya da uymayan davranışları kaç kere sergiledikleri üzerinden kodlanarak incelemiştir. Araştırmanın sonucunda ise bu çizgi filmlerde de literatür ile de uyumlu olarak cinsiyet tek tipleşmelerini ve toplumda var olan cinsiyet rollerini desteklediği gözlemlenmiştir.

Yağan Güder ve diğerleri (2017), “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İzledikleri Çizgi Filmlerin Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları Açısından İncelenmesi: Niloya Örneği” isimli yaptıkları çalışmada Niloya çizgi filmini toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelemiştir. Araştırmada Niloya çizgi filminin 50 bölümü izlenmiş ve elde edilen veriler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda çizgi filmde bulunan karakterlerin, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılara uygun davranış

ve görünümlere sahip oldukları belirlenmiş, çizgi filmin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının üretilmesine katkı sağladığı ortaya çıkmıştır.

Özkar ve Aytaş (2021), “Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Hazırlanan Çizgi Filmlerde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yansıtılması: Rafadan Tayfa ve Canım Kardeşim” isimli yaptıkları çalışmada TRT Çocuk kanalında yayınlanan Türk yapımı çizgi filmlerdeki karakter yoluyla temsil edilen ‘kadınlık’ ve ‘erkeklik’ rollerinin neler olduğu incelenmiştir. Araştırma sürecinde incelenen çizgi filmler, çizgi filmlerin genel temasına değinilerek hangi sahnelerde hangi davranış biçimlerinin ‘kadınlık’ ve ‘erkeklik’ rolü olarak temsil edildiği göstergebilim ve söylem analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda çizgi filmlerde gösterilen kadın ve erkek cinsiyetindeki karakterlerin, toplumsal cinsiyet rollerini hem görsel hem de söylem olarak sergilemekte olduğu gözlenmiştir. Yapılan analizler sonucu çizgi filmlerde yer alan anne ve kız karakterlerin toplumsal yapıda kadına atfedilmiş olan rolleri, erkek ve baba karakterlerin ise yine erkeklik rolleri olarak bilinen davranış biçimlerini yerine getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Şen ve Deniz (2019), “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İzlediği Rafadan Tayfa Çizgi Filminin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi” isimli yaptıkları çalışmada Rafadan Tayfa adlı çizgi filmi toplumsal cinsiyet açısından incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Uşak Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı anasınıflarına kayıtlı 344 çocuk ve Rafadan Tayfa çizgi filminin 20 bölümü (Dünya Rekoru-Yumak’ın Kulübesi bölümleri arası) oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda çocukların izlemeyi tercih ettikleri çizgi filmlerde Rafadan Tayfa çizgi filmi tercih edilen ilk 5 çizgi film arasında yer aldığı ortaya çıkmıştır ve kadın ve erkek karakterlerin meslek, ev içi işler, ev dışı faaliyetler, kişilik özellikleri, oynanan oyunlar gibi kategorilerde farklı bulgulara rastlanmış ve literatür ile benzerlik gösteren sonuçlara ulaşılmıştır.

Ekin Duman ve Koçtürk (2021), “Yerli Yapım Bir Çizgi Filmin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından İncelenmesi: Pırıl” isimli yaptıkları çalışmada Pırıl çizgi filmini toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelemiştir. Araştırma sürecinde Pırıl çizgi filminin yayınlanan tüm bölümleri (n = 30) incelenmiş, veriler ise Nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda Pırıl çizgi

filminin meslek grupları, oyun ve oyuncak seçimi, günlük yaşam faaliyetleri yönünden geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini sürdürmekte olduğu belirlenmiştir.

Toplumsal cinsiyet ve çizgi film ile alakalı alan yazın incelendiğinde toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyeti belli olan ve belirgin bir toplumsal cinsiyet algısı sunan çizgi filmler ve karakterleri üzerinden gidilmiştir. Fakat toplumsal cinsiyet algısını doğrudan sunmayan ve biyolojik olarak cinsiyeti belli olmayan cinsiyetsiz çizgi film karakterlerine maruz kalan çocukların hangi davranış ve fiziksel özelliklere kadın-erkek kalıp yargıları yüklediklerine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu ve verilerin analizine dair bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Cinsiyetsiz beş çizgi film karakteri tespit edilerek, bu karakterler üzerinden ilköğretim dönemi çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma nitel araştırma tekniğinin kullanıldığı betimsel bir durum çalışmasıdır. Durum çalışmalarında bir ya da daha çok olay, ortam, program, sosyal grup, toplum ya da diğer sınırlandırılmış bir sistemin derinlemesine analizi söz konusudur. Durum çalışması, güncel bir olgunun gerçek bağlamında araştırılması biçiminde tanımlanmaktadır (Stake, 1995: 2; Yin, 2003: 13). Bireylerin toplumsal cinsiyet rol algıları üzerine alanyazında çeşitli araştırma sonuçları bulunmasına karşın özellikle ilköğretim çağı öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi anlamında bir durum çalışmasına rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmada, ilköğretim çağındaki yani 6-10 yaş aralığındaki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının betimlemek amacıyla bütüncül tek durum deseni kullanılmıştır. Amaçlı örneklem yoluyla seçilen çalışma grubuyla birebir yapılan görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Tokat; merkez, ilçe ve köylerinde bulunan resmi ve özel ilköğretim okullarında eğitim gören 40 öğrenci oluşturmaktadır. 40 öğrenciden 25'i kadın 15'i ise erkektir. Öğrencilerin yaş aralığı ise 6 ile 10 yaş arasındadır. Çalışmaya katılan öğrencileri, farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip olması amacı ile ilk 20 si sosyo-ekonomik durumu düşük, son 20 si sosyo-ekonomik durumu yüksek olan okullarda eğitim görmekte olan öğrencilerden seçilmiş olup her iki okuldan da eşit sayıda olmak üzere her kademededen 10'ar kişi olacak şekilde seçilmiştir. (Örneğin: Maddi durumu yüksek 1. Sınıflardan 5, maddi durumu düşük 1. Sınıflardan 5 kişi). Belirlenen bu kriterden dolayı çalışma grubu amaçlı örneklem olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin; isimlerini kullanmak yerine katılımcılar için sayılar, cinsiyetlerini belirtmek için kadın için “K”, erkek için “E” ifadeleri, kullanılmıştır.

Örneğin; **1K**: Birinci kadın katılımcı, **3E**: Üçüncü erkek katılımcı, **11K**: On birinci kadın katılımcı, **35E**: Otuz beşinci erkek katılımcı.

Veri Toplama Aracı ve Süreç

Çalışmada öncelikle araç olarak kullanılacak çizgi film karakterlerinin seçimi yapılmıştır. Karakter seçimi yapılırken özellikle eski dönem çizgi filmleri ve karakterleri incelenmiştir. Buradaki amaç katılımcıların çizgi film karakterlerine dair ön bilgi ve ön yargılarını asgari düzeye indirmektir. Biyolojik anlamda hiçbir cinsiyeti temsil etmeyen karakterler bulmak istenmiş ve cinsiyeti belirgin olmayan beşten fazla çizgi film karakteri 5 öğretim üyesine ve 10 sınıf öğretmenine cinsiyet tahminleri yapmaları istenmiştir. Gelen cevaplar doğrultusunda en fazla fikir farklılığı olan yani karakterin cinsiyeti ile ilgili farklı cevapların geldiği 5 karakter belirlenmiştir. Seçilen karakterler: Pembe Panter, Tweety, Tom, Jerry ve Pikaçu'dur. Biyolojik anlamda cinsel organı bulunmayan karakterlerin cinsiyetleri yayınlandığı ilk günden itibaren günümüze kadar cinsiyeti belirlenmemiştir ve günümüze kadar tartışma konusu olmuştur.

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan, seçilen çizgi film karakterleri üzerinden çocukların toplumsal cinsiyet rol algılarını belirlemeye yönelik dört soru ve çocuklardan daha net ifadeler almak için her soru için en az üç tanede sonda sorulardan oluşmaktadır. Sonda, görüşme formlarında yer alan yapılandırılmış soruları takip eden soru, yorum veya örneklerdir. Sonda detaylar hakkında daha çok soru sormak şeklinde veya açıklamalar, örnekler almak olarak düzenlenebilir (Merriam, 2013).

Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu Veri toplama aracı geliştirildikten sonra sınıf eğitimi alanında uzman bir öğretim üyesinden ve 5 sınıf öğretmeninden uzman görüşü alınmıştır. Alınan uzman görüşleri soruların hem dil geçerliliği hem de kapsam geçerliliği olarak kabul edilebilir. Çalışmanın güvenilirliğini ve soruların geçerliliğini sağlamak bununla beraber görüşmelerin süresini hesaplamak için pilot çalışma yapılmıştır. Ancak bu pilot çalışma çocuklar üzerinde değil sınıf öğretmeni olarak görev yapan 5 öğretmen üzerinden yapılmıştır. Pilot uygulamanın öğretmenler üzerinde yapılmasının nedeni Türkiye de tam uygulama yapılacağı sırada pandemi ilan edilmesiyle okulların yüz yüze eğitimi sonlandırmasıdır. Pilot uygulamanın özellikle Sınıf öğretmenleri üzerinde uygulanmasının sebebi; öğretmenlerin küçük yaş grupları ile uzun süreç geçirmeleri ve onlar gibi anlama, algılama, yorumlama, olaylara daha küçük yaş

grubu çocuk gözünden bakabilme ihtimallerinin yüksek olmasıdır. Bu pilot uygulamada amaçlanan bilgilere ulaşılmıştır. Pilot uygulamada elde edilen bilgilerden dolayı tekrardan düzenlemeye ihtiyaç duyulmamıştır.

Araştırmanın veri toplamı süreci iki aşamadan oluşmaktadır. Her aşamada her öğrenci ile bire bir yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, öğrenci cevapları hem yazılı hem de ses kayıtları yoluyla toplanmıştır. Çalışma grubundaki öğrencilere ilk aşamada karakterin resmi gösterilmiş (Resimler için ek-2'ye bakınız), sorular cevaplandırıldıktan sonra karakterin video izletimi yapılmış ve tekrardan formdaki sorular yöneltmiştir. Sürecin iki aşamalı olmasının nedeni, toplumsal cinsiyet algılarının fiziksel ve davranışsal olarak farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmek ve farklılaşma var ise bunun nedenlerini irdeleyebilmektir. Sorulara cevap veremeyen ya da zorlanan öğrenciler için sondaj sorular ile konuşmaya teşvik edilmiş fakat kesinlikle zorlanmamıştır. Görüşmeler; öğrencilerin temel dersleri dışındaki ders saatlerinde yapılmıştır. Öğrencilerle görüşme yapmak için araştırmacının bağlı olduğu yüksek öğretim kurumundan Etik Kurul İzin Onayı alınmıştır. Ayrıca Milli Eğitim Müdürlüğünden, çalışma yapılması kararlaştırılan okul idaresinden, öğrencilerin sınıf öğretmeninden, öğrencilerin velisinden izin alınmıştır. Öğrenci ile görüşme yapmadan önce öğrencinin sözel olarak rızası alınarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme ortalama 20-30 dakika kadar sürmüş ve boş bir sınıfta birebir biçimde gerçekleşmiştir. Görüşmeler zaman zaman öğrencinin tuvalet ve su ihtiyaçlarını gidermesi için yarıda kesilmiştir. Bu aralar çok uzun sürmemekle beraber tekrar görüşmeye devam edilmiştir. Bu durum öğrencileri olumsuz etkilememiş görüşme kaldığı yerden devam etmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında öğrencilerle yapılan görüşmelerde kaydedilen ses dosyaları ve görüşme formlarındaki cevapları araştırmacı tarafından çözümlenmiş ve görüşmelerin dökümü yapılmıştır. Görüşme dökümleri tamamlandıktan sonra bir alan uzmanı tarafından ses dosyalarının yanlış ya da eksik bölümler kontrol edilmiştir. Görüşme dökümlerinin ardından verilerin analizi aşamasına geçilmiştir. Görüşme verileri araştırmacı tarafından nitel içerik analizi yöntemiyle önce kodlara ayrılmıştır. Nitel kodlamada, araştırmacının başlangıçta odaklandığı noktalar apriori/önceden belirlenmiş kodlar değil, araştırması aracılığıyla cevaplamayı amaçladığı önceden ima eden sorular için başlangıçtır. Bu sorular araştırmacının verilere yönelik başlangıçtaki yaklaşımını

yönlendirir, ama süreç tümdengelimsel değil, tümevarımsaldır. Öğrencilerin ifadelerinde benzer, farklı ve tekrar eden veriler not alınarak kodlama işlemine gidilmiştir. Kodlanan veriler daha sonrasında belirlenen kategoriler altında toplanarak verilerin analizi kolaylaştırılmıştır. Bu kategoriler ve kodlar bir öğretim üyesi tarafından tekrar geliştirilmiştir. Davranış kategorisinde “Acizlik İçeren Duygu/ Davranış” kategorisinde 4 başlık, “Otorite/Güç İçeren Duygu/Davranış” kategorisinde 1 başlık yer değiştirmiş. Yapılan değişimlerin sonucunda tekrardan 3 öğretim üyesinin görüşleri alınmıştır. Araştırmacı ve uzmanlar tarafından ayrı ayrı okunarak oluşturulan kod ve kategoriler için “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan konular tartışılarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır Görüşlerin sonucunda kategorilerin doğruluğu saptanmış ve güvenilir olduğu varsayılmıştır

BÖLÜM IV

BULGULAR

1.Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Çocuklar hangi fiziksel özellikleri kadın-erkek olarak ayırmaktadır?” şeklinde düzenlenen araştırmanın ilk alt problemine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların fiziksel özellikler olarak kadın-erkek betimlemeleri.

Kadını Fiziksel Özellikler	Erkeksi Fiziksel Özellikler
Renkler ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv	Renkler ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv
Pembe (26), Sarı (18), Kırmızı (27), Kahverengi (6), Siyah(6), Beyaz (1), Turuncu (6), Mavi (12), Yeşil (1)	Pembe (6), Sarı (11), Kırmızı (3), Kahverengi (9), Siyah(4), Beyaz (9), Mavi (10), Gri (6), Yeşil (4)
Sıfatlar ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv	Sıfatlar ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv
Uzun (31), Kısa (1), Küçük (13), Büyük (1), İnce (5), Kalın(3), Yuvarlak (3), Kıvrık (5), Kalp Şeklinde (1), Zikzak Şeklinde(1), Tüylü (3),Orta Boy (1), Az (1),Tombik (4), Sivri (1),Yay Şeklinde (4), Üçgen (1), Parlak (9), Şaşkın (1), Soft (2)	Uzun (18), Kısa (8), Büyük (16), Kalın (7), Yuvarlak(1), Kilolu (2), Kalp Şeklinde (1), Zikzak Şeklinde (1), Tüylü (1), Orta Boy (2), Dik (5), Az (1), Sert (1), Eğri (1), Sivri (1)
Var Kavramı ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv	Var Kavramı ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv
Kirpikleri Var (5), 2 Adet Kirpiği Var (1), Kirpiğinin 3 Ayrımı Var (1), Parmakları Var (1), Kuyruğu Var (1), Saçı Var (9), Bıyıkları Var (1), Kaşı Var (2), Kanatları Var (1), Göğüsleri Var(1),Kanatlarının 2 Ayrımı Var (2), Ayaklarının 2 Ayrımı Var (1)	Bıyıkları Var (21), Saçı Var (5), Kaşı Var (1), Orta Boy Eli Var (1), 3 Parmağı Var (1),Kuyruğu Var (3), Gagası Var (1), Kanatlarının 2 Ayrımı Var (1)
Yok Kavramı ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv	Yok Kavramı ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv
Kaşları Yok (2), Saçı Yok (1)	Saçı Yok (5), Kulakları Yok (1)İ Kirpikleri Yok (10)
Hiçbir Kategori Altına Girmeyen-Diğer	Hiçbir Kategori Altına Girmeyen-Diğer
Şirin (11), İsmi (1)	Fare Olması (1), Kedi Olması (2)

1.Alt probleme ilişkin bulgular 5 ana kategoride incelenmiştir bunlar; Renkler ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuvlar, Sıfatlar ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuvlar, Var Kavramı ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuvlar, Yok Kavramı ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuvlar kategorileri altında toplanmış, herhangi bir kategoriye dâhil edilemeyen cevaplar ise diğer olarak değerlendirilmiştir.

Karakteri kadın olarak tanımlayanlar *renk* kategorisi altında en fazla *kırmızı* renk olmak üzere devamında *pembe*, *sarı* ve *mavi* rengi kullanmışlardır. *Kırmızı renk* ‘*kırmızı yanak* (24), *burun* (1), *kuyruk* (1)’ olmak üzere toplamda 27 kere tekrar edilmiştir. *Pembe*

renk ise karakterin “*pembe olması (14), dil (4), kulak (8)*” olmak üzere toplamda 26 kere tekrar edilmiştir. En fazla tekrar eden kavramlardan bir diğeri *sarı renk* ise karakterin “*sarı olması (13), göz (2), kulak (1), kanat (2)*” olmak üzere 18 kere tekrar edilmiştir. *Mavi renk* ise sadece “*mavi göz (12)*” ile nitelendirilmiştir. Katılımcı 3K, Tweety karakterini “*Tweety’nin vücudu sarı olduğundan ve dili kırmızı olduğundan kız.*”; Pembe Panter karakterini ise “*Vücudu pembe olduğu için ve bacak bacak üstüne attığı için kız.*” şeklinde ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcı 2K, Tweety karakterini “*Çünkü mavi gözleri var.*” şeklinde ifade etmiştir.

Karakteri erkek olarak tanımlayanlar *renk* kategorisi altında en fazla *sarı renk* olmak üzere devamında *mavi, kahverengi ve beyaz rengi* kullanmışlardır. *Sarı* kavramı karakterin “*sarı olması (4), göz (7)*” olmak üzere toplamda 11 kere tekrar edilmiştir. *Mavi* kavramı ise “*mavi (10)*” olmak üzere toplamda 10 kere tekrar edilmiştir. *Kahverengi* rengi ise karakterin “*kahverengi renk olması (8), kuyruk (1)*” olmak üzere toplamda 9 kere tekrar edilmiştir. *Beyaz* kavramı ise “*beyaz (9)*” olmak üzere toplamda 9 kere tekrar edilmiştir. Renk kategorisinde kadın ve erkek olarak tanımlanan renkler büyük ölçekte aynıdır. Katılımcılar kadın ve erkek tanımlamalarında *turuncu* rengi kadınlara ithaf ederken *gri* rengi erkeklere ithaf etmişlerdir. Katılımcı 38K, Tom karakterini “*Gözleri erkeksi çünkü sarı*” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı 29K, Tom karakterini “*Gri olduğu için ve gözleri sarı olduğu için erkek ayrıca saçları çok bu yüzden kesin erkek*” şeklinde algısını tanımlamıştır. Katılımcı 25K’da Tom karakterini “*Çünkü gri, parmakları beyaz, ayakları beyaz ve bir kedi o yüzden erkek olduğunu düşünüyorum*” şeklinde tanımlamıştır.

Karakteri kadın olarak tanımlayanlar *sıfat* kategorisi altında en fazla *uzun sıfatı* olmak üzere devamında “*küçük, parlak, ince, kıvrık*” sıfatlarını kullanmışlardır. *Uzun* kavramı “*uzun kirpik (22), kuyruk (3), kulak (3), ağız (1), saç (1), kaş (1)*” olmak üzere 31 kere tekrar edilmiştir. *Küçük* kavramı ise “*küçük vücut ölçüsü (4), ağız (4), burun (2), kuyruk (1), kol (1), kanat (1)*” olmak üzere 13 kere tekrar edilmiştir. *Parlak* kavramı ise “*parlak göz (9)*” olmak üzere 9 kere tekrar edilmiştir. *İnce* kavramı ise “*ince kirpik (4), kaş (1)*” olmak üzere toplamda 5 kere tekrar edilmiştir. *Kıvrık* kavramı ise “*kıvrık kirpik (5)*” olmak üzere toplamda 5 kere tekrar edilmiştir. Katılımcı 22E, Tweety karakterini “*Kirpikleri uzun ve ağız küçük ondan kız olduğunu düşünüyorum.*” ve Jerry karakterini “*Kirpikleri kıvrık, ağız var*” şeklinde ifadeleri ile cinsiyet kriterlerini belirtmiştir.

Katılımcı 23K, Pikaçu karakteri için ‘‘Pikaçu tatlı görünüyor, ayrıca parlak gözleri var ve yanakları kırmızı, kuyruğunda da zikzak var ondan kızdır.’’ şeklinde görüşünü belirtmiştir. Katılımcı 29E, Tweety karakterini ‘‘Kirpikleri havaya doğru kıvrık, kendisi ise kız gibi küçük, saçları da az.’’ şeklinde tanımlamıştır.

Karakteri erkek olarak tanımlayanlar sıfat kategorisi altında en fazla *uzun* sıfatı olmak üzere devamında ‘‘büyük, kısa, kalın, dik’’ sıfatlarını kullanmışlardır. *Uzun* kavramı ‘‘uzun bıyık (11), kuyruk (2), boy (2), kaş (1), kulak (1), kirpik (1)’’ olmak üzere 18 kere tekrar edilmiştir. *Büyük* kavramı ise ‘‘büyük kulak (4), el (4), ayak (4), ağız (2), burun (1), kafa (1)’’ olmak üzere 16 kere tekrar edilmiştir. *Kısa* kavramı ise ‘‘kısa saç (4), kuyruk (3), boy (1)’’ olmak üzere 8 kere tekrar edilmiştir. *Kalın* kavramı ise ‘‘kalın kaş (6) ve kulak (1)’’ olmak üzere toplamda 7 kere tekrar edilmiştir. *Dik* kavramı ‘‘dik saç (4), kulak (1)’’ olmak üzere 5 kere tekrar edilmiştir. Katılımcı 16K, Pembe Panter karakterini ‘‘Bıyıkları var ve kuyruğu uzun öğretmenim bu yüzden erkek bence.’’; Tom karakterini ise ‘‘Uzun boylu; elleri, ayakları ve kuyruğu beyaz. Aynı erkek tipine benziyor.’’ şeklinde düşünceleri ile ifade etmiştir. Katılımcı 15E, Tom karakterini ‘‘Bıyıkları uzun, vücudu mavi renkte ve kısa saçları var erkekler gibi.’’ şeklinde cinsiyet modelini belirtmiştir. Katılımcı 17K, Pembe Panter karakterini ‘‘Bıyıkları var, erkeklerinde bıyıkları olur ve kaşları kalın, demek ki erkek.’’ şeklinde tanımlamıştır.

Karakteri kadın olarak tanımlayanlar ‘‘Var Kavramı’’ kategorisi altında en fazla ‘‘saçı var (9)’’ kavramını kullanmışlardır. Devamında ‘‘kirpikleri (5), kaşı Var (2)’’ kavramları en fazla tekrar edilen kavramlar iken ‘‘2 Adet kirpiği, parmakları, kuyruğu, bıyıkları, kaşı, kanatları, göğüsleri var’’ kavramları ile ‘‘ayaklarının ve kanatlarının iki, kirpiğinin üç ayrımı var kavramları’’ en az tekrar edilen kavramlardır ve sadece birer kez tekrar edilmiştir. Cinsiyet tanımlamalarının örnekleri aşağıda yer almaktadır;

Katılımcı 28K, Tom karakterini; ‘‘Kirpikleri ince ince ve kirpikleri var ayrıca kaşı var ve saç da var. Kulağı da pembe kesin kız.’’,

Katılımcı 23K, Tweety karakterin; ‘‘Kirpikleri var ve kirpikleri uzun demek ki kız.’’.

Karakteri erkek olarak tanımlayanlar ‘‘Var Kavramı’’ kategorisi altında en fazla ‘‘bıyıkları Var (21)’’ kavramını kullanmışlardır. Devamında ‘‘saçı var (5), kuyruğu var (3)’’ kavramları en fazla tekrar edilen kavramlar iken ‘‘kaşı, orta boy eli, üç parmağı,

kuyruğu, gagası ve kanatlarının iki ayrımı var'' kavramları en az tekrar edilen kavramlardır ve sadece birer kez tekrar edilmiştir. Katılımcı 24K, Tom karakterini ''Bıyıkları var, gözleri yeşil ve kirpikleri yok yani erkek.'' şeklinde tanımlamıştır. Katılımcı 36E, Pembe Panter karakterini ''Kaşları var, bıyıkları var ama kirpikleri yok bu yüzden erkek bence.'' şeklinde belirtmiştir. Katılımcı 10E, Tom karakterini ''Baksana öğretmenim Tom'un hem kuyruğu var hem bıyığı var demek ki erkek.'' şeklinde cinsiyet algısını söylemiştir.

Karakteri kadın olarak tanımlayanlar ''Yok Kavramı'' kategorisi altında sadece ''kaşları yok (2) ve saçları yok (1)'' kavramları kullanılmıştır. Örnek ifadeler aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcı 36E, Tweety karakterini; ''Kirpikleri var ama kaşları yok, kadın gibi.''

Katılımcı 17E, Pikaçu karakterini; ''Pembe yanakları var ama kaşları yok bu yüzden bence kız''

Karakteri erkek olarak tanımlayanlar ''Yok Kavramı'' kategorisi altında sadece ''kirpikleri yok (10), saçları yok (5), kulakları yok (1)'' olmak üzere toplamda 16 kere kullanılmıştır.

2.Alt Probleme İlişkin Bulgular

''Çocuklar hangi davranışsal özellikleri kadın-erkek olarak ayırmaktadır?'' şeklinde düzenlenen araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların davranışsal özellikler olarak kadın-erkek betimlemeleri

Davranış Algıları			
Şiddet İçeren Duygu/Davranış		Otorite/Güç İçeren Duygu/Davranış	
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Kötü Davranan (8), Sınırlendiren (1), Şiddet Uygulayan (1), Kavga eden (2), Kızgın (3), Başkasını Üzen (2), Üzerinde Hâkimiyet Uygulanan (1),	Kötü Davranan (10), Sınırlendiren (4), Şiddet Uygulayan (8), Kavga Eden (1), Kızgın (11), Sert Davranan (4), <u>Başkuran</u> (2), Eşyalara Zarar Veren (3), Sınırlı (9), Başkasını Engelleyen (1), Saldırgan (6), Kızları Döven (1),	Bacak Bacak Üstüne Atan (2), Kendi İstedliğini Yapan (1), İnatçı (10), Kendini Koruyan (2),	İnatçı (3)
Acizlik İçeren Duygu/ Davranış		Memnuniyetsizlik İçeren Duygu/Davranış	
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İple Bağlanan (2), Kaçan (8), Korkak (4), Hasta haneye Kaldırılan (1), İyi Davranılmayı Bekleyen (1), Sürüklenen (1), Üzgün (2), Utangaç (1), <u>Aşlayan</u> (1), Sevilmek İstenen (1), Takip Eden (1), Gücsüz (3), Saklanan (1), Kurtarılan Kişi (1), Yardım İsteyen (1), İstedğini Yapamayan (1)	İple Bağlanan (1), Kaçan (3), Korkak (1), Acı Çeken (1), Kendisi ile <u>İzilenemeyen</u> (1), Görmezden Geline Kişi (1), Cahil (1), Empati Kuramayan (1), Kendini İfade Edemeyen (1), Başarısız Olan (1), Taklit eden (1),	Kimseyi Sevmeyen (1), Memnun Olmayan (1), Sakılgan (1), <u>Beğenmeyen</u> (1), Konuşmayan (1)	Konuşmayan (1), Yürümeyi Sevmeyen (1), Yemek Yemeyi Sevmeyen (1), Beğenmeyen (1)
Liderlik Özelliği İçeren Duygu/Davranış		Öz Disiplin İçeren Davranışlar	
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Cesur (1), Güçlü (1), Destekleyen (8), Sahiplenen (1), Hakkını <u>Savunabilen</u> (1), Hırslı(2), Yenilikçi (1), Konuşarak Problem Çözen (1), Kendine Güvenen(1), Korumacı (1)	Güçlü (1), Cesur (2), Korkmayan (1), Akıllı (2), Kendini Koruyan (1), <u>Yaratıcı</u> (2), Havalı (3)	Yere Çöp Atan (1), Yatağı Katlayan (1), Etrafı Kirlüten (1), Kişisel Temizliğini Yapan (1), Titiz (1), Kilosuna Dikkat Eden (9)	Pis (1), Yere Çöp Atan (1), <u>Dağınık</u> (1)
Olumsuz/İstenmeyen Davranış Kalıp Yargıları		Olumlu/İstenilen Davranış Kalıp Yargıları	
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İzinsiz Eşyaları Alan/Kurcalayan (1), Küsen (3), Yaramaz (2), Aynı Şeyleri Tekrar Eden (1), Bencil (1), Arkadaş Canlısı Olmayan (1), Tutarsız (1)	İzinsiz Eşyaları Alan/Kurcalayan (3), Küsen (2), Yaramaz (11), Kaba <u>Davranan</u> (3), Dikkatsiz (1), Kuralları Çiğneyen (1), Umursamaz (1), Yardım Etmeyen (1), Gizli İşler Yapan Kişi (1), Beceriksiz (1), Hata Yapan (1)	Güzel Davranan (7), Sakin (1), Komik olan (2), Kibar (5), <u>Mutlu</u> (1), Tath(2), Zarif (1), İyi Biri (2), Şakacı (1), Sevinen (1), Dürüst (1), Güzel Konuşan(2), Hanımefendi (1), Sevilen Kişi (1), Uslu (2), Saldırgan olmayan(1), Kavga Etmeyen (1), Nazik (3)	Güzel Davranan (3), Sakin (1), İyi Davranan (2), Komik Olan (13), Sessiz (1), İyi Kalpli (1), Şakacı (4), Şirin (1), Mutlu (1)
Fiziksel Aktiflik İçeren Davranışlar		Diğer	
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Hızlı Hareket Eden (1), Koşan (2), Spor Yapan (1), Yere Yatan (1), Zıplayan (1)	Hızlı Hareket Eden (2), Koşan (3), Spor Yapan (2), Havada Nesneleri <u>Yakalayan</u> (1), Kovalayan (7), Hızlı Koşan(1), Dışarıda Gezebilen (2), Oyun Oynayan(2)	Sakar (3), Muz İle Oynayan (1), İnce Ses Tonu (31), Şaşıran (1), Abisi Var(1), Erkekten Hoşlanan (1), Bir Erkeğin Elini Tutan (1), Yüz Vermeyen (1), Kuş Olması (1), Minyon (1), Duygusal (1)	Sakar (11), Muz İle Oynayan (5), İnce Ses Tonu (1), Şaşıran (1), Çılgın (1), Yanında Bir Erkek Olan (1), Ses <u>Tonu</u> (1), Orta Ses Tonu (1),Zor Kelimeleri Kullanabilen (1)

Çocukların ifade etmiş olduğu davranış kalıpları 10 kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler; Şiddet İçeren Duygu/Davranış, Otorite/Güç İçeren Duygu/Davranış, Acizlik İçeren Duygu/Davranış, Memnuniyetsizlik İçeren Duygu/Davranış, Liderlik Özelliği İçeren Duygu/Davranış, Öz Disiplin İçeren Davranışlar, Olumsuz/İstenmeyen Davranış Kalıp Yargıları, Olumlu/İstenilen Davranış Kalıp Yargıları, Fiziksel Aktivlik İçeren Davranışlar ve Diğer’ dir.

Şiddet İçeren Duygu/Davranış kategorisi altında kadın ve erkek olarak tanımlanan kavramlar benzerlik göstermekle beraber erkeğe atfedilen tanımlar kadına atfedilen tanımlardan daha detaylıdır. “*kötü davranan*” şeklinde ele alınan kategoride bu davranışı sergileyen cinsiyet olarak kadınlar 8 kez, erkekler 10 kez; “*sinirlendiren*” tanımlaması kadında 1, erkekte 4 kez; “*şiddet uygulayan*” tanımlaması kadında 1, erkekte 8 kez; “*kavga eden*” tanımlaması kadında 3, erkekte 1 kez; “*kızgın*” tanımlaması kadında 3, erkekte 11 kez ifade edilmiş. Söz konusu tanımlamalar kadın ve erkek için kullanılan ortak tanım/sıfatlar iken yine bu tanımlamalardan “*kavga eden*” tanımlaması hariç diğer tanımlamaların hepsi erkeklerde daha fazla tekrar edilmiştir. Kadında en fazla tekrar eden tanımlama “*kötü davranan*” iken erkekte en fazla “*kızgın*” tanımlamasıdır. Katılımcılar kadın ve erkek tanımlamalarında “*başkasını üzen (2) ve hâkimiyet uygulanan (1)*” duygu/davranışları sadece kadınlara ithaf ederken “*sert davranan (4), bağırان (2), eşyalara zarar veren (3), sinirli (9), başkasını engelleyen (1), saldırgan (6), kızları döven (1)*” duygu/davranışlarını sadece erkeklere ithaf etmişlerdir. Katılımcı K9, Tweety karakterini “*...Davranışları aynı kız gibiydi. İnce sesi. Kendisi de kız olduğu için küçüktü. Kediye kötü davrandı...*” şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak belirtmiştir. Katılımcı K16, Tweety karakterini “*...Biraz kızgın birisiydi, çevresindekilere kızdı gibi. Sakar biriydi ayrıca...*” şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak tanımlamıştır. Katılımcı K4, Tom karakterini “*Erkek gibi oynuyordu çünkü. Erkekler kızgın oynar. Bakışları erkek gibiydi. Kızgın bakıyordu. Kötü davranışları vardı...*” şeklinde tanımlayarak cinsiyetini erkek olarak belirtmiştir. Katılımcı E36, Tom karakterini “*İsmi aynı erkek ismi gibi ve jerryi yakalamaya çalışıyordu, ona durmadan vurmaya çalışıyordu.*” şeklinde tanımlayarak cinsiyetini erkek olarak belirtmiştir.

Otorite/Güç İçeren Duygu/Davranış kategorisi altında erkeklerde sadece “*inatçı (3)*” tanımlaması kullanılmışken, kadınlarda en fazla kullanılan “*inatçı (10)*” tanımlamasının yanı sıra “*bacak bacak üstüne atan (2), kendini koruyan (2), kendi istediğini yapan (1)*” da kullanılmıştır. Katılımcı K14, Pikaçu karakterini “*Sesi benziyordu. Sesi komik çıkıyordu. Davranışları da kötü gibiydi. Mesela çizgi filmde*

inatçılık yaptı kız gibiydi o zaman'' şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak belirtmiştir. Katılımcı E20 ise Pikaçu karakterini *“Sesi falan erkek gibiydi. Biraz inatçıydı hem de.”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini erkek olarak belirtmiştir.

Acizlik İçeren Duygu/Davranış kategorisi altında kadınlarda kullanılan kavram sayısı ve tekrarı erkeklere göre daha fazladır. Bu kategoride *“iple bağlanan”* (K-2, E-1), *“kaçan”* (K-8, E-3), *“korkak”* (K-4, E-1) tanımlamaları haricinde ortak tanımlamalar bulunmamaktadır.. Kadınlarda ve erkeklerde en fazla tekrar eden tanımlama *“kaçan”*’dır. Bununla beraber kadınlarda en fazla *“kaçan (8)”* ve *“korkak (4)”* tanımlamaları tekrar edilmiştir. Erkeklerde ise *“kaçan (3)”* tanımlaması hariç tüm tanımlamalar birer kez tekrar edilmiştir. Katılımcı E3, Jerry karakterini *“Tom’un onu yakalamaması için kaçtı ve saklandı. Yaramazdı...”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak belirtmiştir. Katılımcı K17, Pikaçu karakterini *“Sahibini sevmiyor ve ondan çok korkuyordu...”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak belirtmiştir. Katılımcı K7, Tweety karakterini *“Erkek gibi konuşuyordu ve erkek gibi davranıyordu mesela benim gitmem lazım diyordu ve herkesten kaçıyordu. Ben gideyim dediğinde onu bağlıyorlardı bu yüzden onlardan kaçıyordu. Erkekler kaçır.”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak belirtmiştir.

Memnuniyetsizlik İçeren Duygu/Davranış kategorisinde *“konuşmayan”* (K-1, E-1), *“beğenmeyen”* (K-1, E-1) tanımlamaları hem kadın hem de erkek için kullanılmıştır. Sevmeme duygusu kadınlarda kimseyi *“sevmeyen (1)”* olarak insanlara yönelik kullanılırken erkeklerde ise *“yürümeyi sevmeyen (1)”* ve *“yemek yemeyi sevmeyen (1)”* olarak eylemlere yönelik kullanılmıştır. Katılımcı E6, Pikaçu karakterini *“Yürümeyi pek sevmiyordu, erkeklerde pek yürümez ya...”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini erkek olarak belirtmiştir.

Liderlik Özelliği İçeren Duygu/ Davranış kategorisinde kadınlarda kullanılan ve tekrar edilen tanımlamalar erkeklerden fazladır. *“Güçlü”* (K-1, E-1) ve *“cesur”* (K-1, E-2) tanımlamaları kadında ve erkekte kullanılan ortak olmakla beraber kadınlarda en fazla tekrar eden tanımlama *“destekleyen (8)”* ve *“hırslı (2)”*’tır. Erkeklerde ise en fazla *“havalı (3)”*, *“akıllı (2)”*, *“yaratıcı (2)”*, *“cesur (2)”* tanımlamalarıdır. Katılımcı K5, Tweety karakterini *“Davranışları kızcaydı mesela onlara yön verdi, yön vermek desteklemek demek. O kediye destekledi.”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak belirtmiştir. Katılımcı E22, Pembe Panter karakterini *“... Havalıydı ayrıca sakardı. Ama sakarken bile havalıydı...”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini erkek olarak belirtmiştir.

Olumsuz/İstenmeyen Davranış Kalıp Yargıları kategorisi altında erkeklerde kullanılan kavram sayısı ve tekrarı kadınlarda kullanılan kavram sayısı ve tekrarından fazladır. İzinsiz Eşyaları Alan/Kurcalayan (K-1, E-3), Küsen (K-3, E-2), Yaramaz (K-2, E-11) tanımlamaları hem kadın hem erkekte kullanılan ortak tanımlamalardır. Kadınlarda en fazla Küsen (3) ve Yaramaz (2) tanımlamaları kullanılırken iken erkeklerde aramaz (11), izinsiz eşyaları alan/kurcalayan (3) ve kaba davranan (3) tanımlamaları en fazla tekrar edenlerdir. Katılımcı E22, Pikaçu karakterini *“Tatlı davrandı. Dudaklarını büzdü ve küstü. Kızlarda çok küser.”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak belirtmiştir. Katılımcı K23, Tom karakterini *“Yaramazdı ve kızgındı, Jerry’i dövecekti neredeyse.”* ve Jerry karakterini *“Yaramazdı, Tom’u kızdırıyordu.”* Şeklinde tanımlayarak her iki karakterin cinsiyetini de erkek olarak belirtmiştir.

Olumlu/İstenilen Davranış Kalıp Yargıları kategorisi altında kadınlar 18 ayrı tanım altında detaylı bir biçimde tasvir edilmişken erkekler 9 ayrı tanım altında tasvir edilmiştir. Güzel Davranan (K-7, E-3), Sakin (K-1, E-1), Komik olan (K-2, E-13) tanımlamaları her iki cinsiyet için tasvir edilen ortak tanımlamalardır. Kadınlarda en fazla tekrar eden tanımlamalar *“güzel davranan (7)”*, *“kibar (5)”*, *“nazik (3)”* iken erkeklerde en fazla tekrar eden tanımlamalar *“komik olan (13)”*, *“şakacı (4)”* ve *“güzel davranan (3)”*’dır. Katılımcı K27, Tweety karakterini *“Konuşması kız gibi, çok kibar, güzel bir şekilde davrandı.”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak belirtmiştir. Katılımcı K39, Pembe Panter karakterini *“Gerçekten komik birisi ve yere çöp atması erkek gibi olduğunu gösteriyor.”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini erkek olarak belirtmiştir.

Fiziksek Aktivlik İçeren Davranışlar kategorisinde erkekleri tasvir etmek için kullanılan tanımlamalar daha detaylıdır. *“Hızlı hareket eden (K-1, E-2), koşan (K-2, E-3) ve spor yapan (K-1, E-2) tanımlamaları her iki cinsiyeti de tasvir etmek için kullanılan ortak tanımlamalardır.*

“Koşan (2)” tanımlaması kadınlarda en fazla kullanılan iken *“kovalayan (7)”* tanımlaması erkekte en fazla kullanılan tanımlamadır. *“Yere Yatan (1)”*, *“zıplayan (1)”* tanımlamaları sadece kadın için, havada nesneleri *“yakalayan (1)”*, *kovalayan (7)*, *hızlı koşan (1)*, *dışarıda gezebilen (2)*, *oyun oynayan (2)”* tanımlamaları ise sadece erkek için kullanılmıştır. Katılımcı K7, Pembe Panter karakterini *“Davranışları biraz hızlıydı annem de hızlı hareket eder.”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini kadın olarak belirtmiştir. Katılımcı E30, Jerry karakterini *“Tom’a şaka yaptı sonra kaçtı. Bizlerde şaka yapınca kaçıyoruz ya...”* şeklinde tanımlayarak cinsiyetini erkek olarak belirtti.

Herhangi bir kategori altına girmeyen tanımlar ise Diğer kategorisi altında toplanmıştır. ‘*Sakar (3), muz ile oynayan (1), ince ses tonu (31), şaşırان (1)*’ tanımlamaları hem kadın hem erkek için ortaktır. Kadınlarda ‘*ince ses tonu (31)*’ tanımlaması erkeklerde ise ‘*sakar (11)*’ tanımlaması en fazla kullanılan tanımlamalardır.

Tüm davranış algıları incelendiğinde, karakteri kadın olarak tanımlayanlar en fazla Diğer (43) kategorisi altında olmakla birlikte devamında Olumlu/İstenilen Davranış Kalıp Yargıları (35) ve Acizlik İçeren Duygu/ Davranış (30) kategorileri altındaki tanımlamaları tekrar etmişlerdir. Karakteri erkek olarak tanımlayanlar ise Şiddet İçeren Duygu/Davranış (60) kategorisi altında en fazla olmakla birlikte devamında Olumlu/İstenilen Davranış Kalıp Yargıları (27) ve Olumsuz/İstenmeyen Davranış Kalıp Yargıları (26) kategorileri altındaki tanımlamaları tekrar etmişlerdir. 10 kategoriye ayrılan davranış algıları içerisinde Şiddet İçeren Duygu/Davranış, Olumsuz/İstenmeyen Davranış Kalıp Yargıları ve Fiziksel Aktivite İçeren Davranışlar kategorileri haricinde diğer tüm kategorilerde kadın tasvirinde erkeklerden büyük oranda daha fazla tanımlama kullanılmış ve tekrar edilmiştir.

3.Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Karakterlerin Cinsiyet tahminleri fiziksel ve davranışsal özelliklere göre değişim göstermekte midir?” şeklinde düzenlenen araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların fiziksel ve davranışsal özelliklere göre cinsiyet tahmin değişimleri

Karakterin Cinsiyetini değiştiren Öğrenci Sayısı			
Karakterler	K->E	E->K	Toplam Değişim Sayısı
Pembe Panter	9	0	9
Pikaçu	3	6	9
Tweety	3	2	5
Tom	5	1	6
Jerry	5	2	7

Çalışmada kullanılan karakterin fiziksel ve davranışsal özelliklerine göre kadın-erkek olarak tanımlamalarında değişikliğin olup olmadığını tespit etmek için öncelikle katılımcılara karakterlerin resimleri gösterilmiş sonrasında davranışlarını görmeleri için

kısa videoları izletilmiştir. Her işlemten sonra öğrenciler bu karakterleri kadın-erkek olarak tanımlamışlardır. Bu süreçte tanımları değişiklik gösteren katılımcıların cinsiyet tahminlerini kadından erkeğe, erkekten kadına (K->E ve E->K) olarak kodlanmıştır. Bulgular yorumlanırken daha anlaşılır olabilmesi için bu değişimlerin karakterler bazında ele alınması uygun görülmüştür.

Pembe Panther karakterinin resmi gösterildiğinde katılımcıların 16'sı karakteri kadın, 24 ü ise erkek olarak tanımlamıştır. İkinci basamağa geçildiğinde ilk basamakta karakteri kadın olarak tanımlayan 9 katılımcı fikir değiştirmiş ve karakteri erkek olarak tanımlamıştır. Pembe Panther karakterinde cinsiyet tanımlamasını erkekten kadına değiştiren katılımcı yoktur. Sonuçta bu karakteri 7 katılımcı kadın, 33 katılımcı erkek olarak tanımlamıştır. Katılımcı 31K, Pembe Panther resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini “kadın” olarak belirtmiştir sebebini ise “*Pembe olduğu için kızdır.*” olarak açıklamıştır. Fakat, Pembe Panther video gösteriminde karakterin cinsiyetini “erkek” olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise “*Hızlı davrandı, biraz sakardı bu yüzden erkektir.*” olarak açıklamıştır. Katılımcı 8E, Pembe Panther resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini “kadın” olarak belirtmiştir sebebini ise “*Pembe Panther pembeyi seviyor o yüzden kız ayrıca kuyruğu da uzun.*” olarak açıklamıştır. Fakat Pembe Panther video gösteriminde karakterin cinsiyetini “erkek” olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise “*Pembe Panther muzı izinsiz aldı, ayakta duran adamı kendisi itti ve düşürdü, ayrıca yakalamak için bir şeyin peşinden koştu.*” olarak açıklamıştır.

Pikaçu karakterinin resmi gösterildiğinde karakteri 29 katılımcı kadın, 11 katılımcı erkek olarak belirtmiştir, video izletiminden sonra karaktere 32 katılımcı kadın, sekiz katılımcı erkek demiştir. Karakterin cinsiyet tanımını 3 katılımcı kadından erkeğe 6 katılımcı erkekten kadına değiştirmiştir. Katılımcı 7K, Pikaçu resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini “kadın” olarak belirtmiştir sebebini ise “*İsmi kız ismine benziyor, kız gibi gözüküyor, üstü sarı, yüzü de benziyor: yanakları kırmızı çünkü.*” olarak açıklamıştır. Fakat, Pikaçu video gösteriminde karakterin cinsiyetini “erkek” olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise “*Biraz erkek gibi davranıyordu. Davranışı erkek gibiydi. Hiç ses çıkarmıyordu sessizdi. Hızlı davranıyordu. Ve yanında erkek vardı.*” olarak açıklamıştır. Katılımcı 22E, Pikaçu resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini “erkek” olarak belirtmiştir sebebini ise “*Kuyruğu yıldırım şeklinde o yüzden erkek*” olarak açıklamıştır. Fakat Pikaçu video gösteriminde karakterin cinsiyetini

“kadın” olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise *“Tatlı davrandı. Dudaklarını büzdü, küstü.”* olarak ifade etmiştir.

Tweety karakterinin resmi gösterildiğinde 37 katılımcı kadın, 3 katılımcı erkek olarak belirtmiştir, video izletiminden sonra karaktere 36 katılımcı kadın, 4 katılımcı erkek demiştir. Karakterin cinsiyet tanımını 3 katılımcı kadından erkeğe 2 katılımcı erkekten kadına değiştirmiştir. Katılımcı 20E, Tweety resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini “erkek” olarak belirtmiştir sebebini ise *“Rengi sarı, bu yüzden erkek gibi duruyor”* olarak açıklamıştır. Fakat, Tweety video gösteriminde karakterin cinsiyetini “kadın” olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise *“Sesi kız gibiydi inceydi. Davranışları ise iyi değil kötüydü.”* olarak açıklamıştır. Katılımcı 14K, Tweety resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini “kadın” olarak belirtmiştir sebebini ise *“Kız çünkü ayakları turuncu.”* olarak açıklamıştır. Fakat Tweety video gösteriminde karakterin cinsiyetini “erkek” olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise *“Güzel davrandı bu yüzden erkek.”* olarak açıklamıştır.

Tom karakterinin resmi gösterildiğinde 5 katılımcı kadın, 35 katılımcı erkek olarak belirtmiştir, video izletiminden sonra karaktere 1 katılımcı kadın, 39 katılımcı erkek demiştir. Karakterin cinsiyet tanımını 5 katılımcı kadından erkeğe, 1 katılımcı erkekten kadına değiştirmiştir. Katılımcı 26E, Tom resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini “erkek” olarak belirtmiştir sebebini ise *“Kısacık, erkek gibi kısa gözüküyor”* olarak açıklamıştır. Fakat, Tom video gösteriminde karakterin cinsiyetini “kadın” olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise *“Kötü davranan birisi olduğu için kız.”* olarak açıklamıştır. Katılımcı 28K, Tom resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini “kadın” olarak belirtmiştir sebebini ise *“Kırpikleri ince ince ve kıvrık kırpikleri var, kaşları hilal gibi, az saçı var, kulağının içi pembe olduğu için kız.”* olarak açıklamıştır. Fakat, Tom video gösteriminde karakterin cinsiyetini “erkek” olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise *“Tom, Jerry’nin yaptıklarını yaptı kopyaladı onu taklit etti.”* olarak açıklamıştır.

Jerry karakterinin resmi gösterildiğinde 26 katılımcı kadın, 14 katılımcı erkek olarak belirtmiştir, video izletiminden sonra karaktere 23 katılımcı kadın, 17 katılımcı erkek demiştir. Karakterin cinsiyet tanımını 5 katılımcı kadından erkeğe, 2 katılımcı erkekten kadına değiştirmiştir. Katılımcı 14K, Jerry resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini “kadın” olarak belirtmiştir sebebini ise *“Öğretmenim çünkü kırpikleri kıza*

benziyor. İki tane kirpiği var. Kirpikleri kalın. Burnu kız gibi, siyah.'' olarak açıklamıştır. Fakat Jerry video gösteriminde karakterin cinsiyetini ''erkek'' olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise ''*Jerry kediden kaçtı, erkekler gibi kaçtı.*'' olarak açıklamıştır. Katılımcı 27K, Jerry resmi gösteriminde karakterin cinsiyetini ''erkek'' olarak belirtmiştir sebebini ise ''*Kaşları kalın, uzun bıyığı olduğu için erkek gibi*'' olarak açıklamıştır. Fakat, Jerry video gösteriminde karakterin cinsiyetini ''kadın'' olarak belirtip fikrini değiştirmiştir. Bunun sebebini ise ''*Jerry'nin yaptıklarını yaptı kopyaladı.*'' olarak açıklamıştır.

Karakterlerin cinsiyetlerini fiziksel ve davranışsal özelliklerine göre tahmin eden bazı katılımcılar 1. aşama (resim gösterimi) ve 2. aşama (video izletimi) sonrasında cinsiyet tahminlerini değiştirmişlerdir. Bu durum bize fiziksel ve davranışsal olarak cinsiyet algılarımızın değiştiğini ve farklı yorumlandığını göstermektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Araştırmada incelenen ilk durumda katılımcılar resimler aracılığıyla karakterlerin fiziksel özellikleri bağlamında cinsiyet tanımlamalarında bulunmaktadır. Bu anlamda da öğrencilere resimler gösterildiğinde fiziksel özelliklerine yönelik tanımlamaları beş kategori altında toplanmıştır bu kategorilerden birincisi renkler ile nitelendirilmiş vücut/uzuv kategorisidir. Bu kategoride öğrenciler kadın ve erkek cinsiyetini tasvir etmek içinde 9 farklı renk kullanılmıştır. Çocuklar her kültürde konuşmayı öğrenirken renk adları ilk öğrenilen kelimeler arasında yer almaktadır. Bu sebeple ki karakterlere cinsiyet tanımlaması yaparken renkleri kullanarak cinsiyet ayrımı yapmaları oldukça olağandır (Bilgin ve İşler, 2008)

Cinsiyet tanımlamasında kullanılan renkler hemen hemen her iki cinsiyet içinde aynıdır. Sadece turuncu ve gri renkte bir farklılık gözlenmiştir bu farklılık turuncu renk kadını nitelerken, gri renk ise erkeği nitelerken kullanılmış olmasıdır. Cinsiyet tanımlamalarında farklı renklerin kullanılması muhtemelen farklı kalıtsal özellikler, kişilik özellikleri, geçmiş deneyimler, duygusal eğilimler, algılama düzeyleri, yaşam koşulları ve öğrenilmiş sembolik anlamlardan vb. kaynaklı olabilir. (Bilgin ve İşler, 2008)

Renkler ve cinsiyet ile ilgili alan yazına baktığımızda pembe renk günümüzde özellikle kadınla bağdaştırıldığı bilinmektedir (Gül Kalem, 2019). Bu çalışmada da pembe renge ilişkin bulgularda benzer sonuçlar çıkmıştır. Pembe rengi erkeklerde 5 ayrı başlık altında toplanmıştır, kadınlarda ise 3 ayrı başlık altında toplanmıştır buna rağmen kadınlardaki kullanım sıklığı erkeklerden fazladır. Karakterin “pembe olması” olarak tanımlayan öğrenciler özellikle pembe panter karakterinde, karakterin tamamının pembe renk olmasından dolayı bu algıya yönelmiş olabilirler.

Pembe dil ve pembe kulak başlıkları kadın ve erkek tanımlamaları için ortaktır ve tüm başlıklarda pembe renginin kullanımında kadınlardaki kullanım frekansı daha yüksektir. Dil duyu organının doğal renginin pembe-kırmızı olması, kadın ve erkek bireyler için renginin değişmediği bilinen bir gerçektir. Oysaki bu çalışmada katılımcılar pembe dil olarak betimleyerek bir cinsiyet tanımlaması olarak göstermişlerdir. Saraç (2018) tarafından yapılan çalışmanın sonucunda da pembe rengi kadınlara yönelik kullanımı erkeklerden fazladır ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını destekleyen, bu çalışma ile de paralellik oluşturan sonuçları vardır.

Pembe rengi toplumda kadını, mavi rengi ise erkeği temsil eden bir renk olarak karşımıza çıkmaktadır (Uzun, 2022). Ebeveynler doğacak çocuklarının eşyalarını, kıyafetlerini, oyuncaklarını, odasını hazırlarken çocuklarının cinsiyetinin kız olduğunu öğrendiğinde pembe renge, erkek olduğunu öğrendiklerinde ise mavi renge yönelirler ve böylece çocuklarına daha doğmadan seçilen eşyalar ile renkler üzerinden bir cinsiyet ayrımı aşılama başlarlar (Uzun, 2022). Bu ayrım ile doğup bu ayrım ile büyüyen çocukların ise çizgi film karakterlerine baktıklarında karakterin renkleri üzerinden bir cinsiyet belirlemeleri zihinlerinde mevcut bulunan gizil toplumsal cinsiyet algılarını ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada da çocuklar, karakterleri dış görünüşleri ve davranışlarına yönelik yorumlamakta ve sahip oldukları gizil cinsiyet algıları ile bir cinsiyet belirlemektedir.

Çocuklar ev, ağaç, insan gibi nesneleri çizmeye ve boyamaya başladıklarında kullandıkları renkler bu nesnelerin gerçek renkleri olabildiği gibi gerçek renkleri olmak zorunda da değildir. Örneğin, bir insan yüzü çizen bir çocuk, resimdeki yüzü özgürce hayal ettiği gibi yeşil renge boyayabilir ya da saçlarını mor renkte yapabilir. Bu durum çocuklarda özellikle sekiz-dokuz yaşlarına gelene kadar oldukça sık görülebilir ve gerçekçi renkler yerine yaratıcı renkler kullanmayı tercih edebilirler (Lark ve Horowitz, 1960). Bu sebeple çizgi film karakterlerinin vücutlarının Pembe Panter gibi pembe, Pikaçu gibi sarı, Tom gibi gri olması ya da Tweety'nin ayakları gibi turuncu olması çocuklar tarafından oldukça doğal kabul edilir. Bu renklere yönelik öğrenilmiş cinsiyet stereotiplerini yorumlayarak karakterlere bir cinsiyet belirlemeleri oldukça doğaldır ve çocukların cinsiyet algılarını ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada kadın ve erkek cinsiyetinin tasvirinde kırmızı renkte büyük bir fark ile kadınlarda kullanılmıştır. Kırmızı ve pembe rengin kullanım sıklığı erkeklerde kullanım sıklığından büyük oranda daha fazla olması ile literatür ile paralellik göstermektedir (Kaynak ve Aktaş, 2017)

Kadınlarda kırmızı rengi; kırmızı yanak, kırmızı burun, kırmızı kuyruk gibi tasvirlerde kullanılırken erkeklerde sadece kırmızı yanak olarak kullanılmıştır. Kırmızı rengi pembe renkten farklı olarak kadınlarda daha detaylı tasvir edilmiştir. Kırmızı yanak kavramı kadınlarda en fazla tekrar eden kavramdır. Kadınlarda 24 kere tekrar edilmişken erkeklerde sadece 3 kere tekrar edilmiştir. Pikaçu karakterinin (ek: 3) yanaklarının kırmızı olması sebebi ile çocuklar kırmızı yanak kavramına odaklanmış olabilirler. Yanakların kızarması vücudun fizyolojik bir tepkisi ve genetiksel bir dış görünüş olabilmektedir. Bu

durum kadın ve erkek cinsiyeti için değişmemesine rağmen çocuklar kırmızı yanağı çoğunlukla kadın cinsiyeti ile bağdaştırmıştır. Bu durum kırmızı yanağın karakteri sevimli, tatlı göstermesi toplumda kabul görülen kadın dış görünüşüne yönelik toplumsal cinsiyet algıları ile paralellik göstermektedir.

Sarı renk erkeklerin tasvirinde en fazla kullanılan renk iken kadınların tasvirinde en fazla kullanılan 3. Renktir. Sarı renk erkeklerde en çok kullanılan renk olmasına rağmen yine de kadınlardaki kullanımından azdır. Sarı rengi her iki cinsiyet içinde “sarı” ve “sarı göz” tasvirleri ortak kullanılmıştır. Öğrenciler Pikaçu ve Tweety karakterlerinin vücutlarının tamamının sarı olmasından kaynaklı olarak “sarı” tasviri kullanmıştır. Yine aynı şekilde sarı renk kadınlarda birçok başlık altında tasvir edilmiştir lakin erkeklerde ise sadece sarı vücut ve sarı göz olarak tasvir edilmiştir (Tweety ve Pikaçu karakterinin vücut renklerinin sarı olmasından kaynaklı olarak sarı renge odaklanmış olabilirler). İnsanlarda sarı göz rengi olarak bir kavram bulunmamasına karşın en fazla tekrar eden kavramlardan bir tanesidir. Bunun sebebi çocukların belirli bir yaşa kadar (8-9 yaş civarı) kavramları, nesneleri gerçek renklerinden bağımsız olarak hayal edebilmeleri ve yaratıcı renk kullanmayı tercih etmelerinden kaynaklı olabilir (Lark ve Horowitz, 1960). Bu durum çocukların gerçek hayatta gözlemlemedikleri durum ve olaylara da renklerden yola çıkarak bir cinsiyet tanımladıkları sonucuna yönlendirebilir. Sarı renk erkek tanımlamalarında en fazla kullanılan renk olmasına karşın kadınlarda daha detaylı kullanılmıştır ve kadınlarda kullanım sıklığı erkeklerdeki kullanım sıklığından fazladır.

Siyah rengi güç, zarafet, zenginlik, gizem, kötülük, ölüm, korku, anonimlik, öfke, üzüntü, pişmanlık, yas, mutsuzluk, gizemi temsil etmektedir (Frank, M. G. & Gilovich, T. (1988). Aynı zamanda siyah renk halk arasında genellikle erkekleri temsil etmesine rağmen bu çalışmada farklı bir sonuç çıkmıştır. Siyah rengin kullanımı kadınlarda daha fazladır ve diğer renklerle benzerlik oluşturacak şekilde tasvir edilirken kullanılan alt başlıklarda daha detaylıdır örneğin; siyah vücut, siyah burun, siyah kirpik, siyah göz kadınlarda kullanılan tasvirlerken; siyah kaş, siyah saç, siyah göz rengi erkeklerde kullanılan tasvirlerdir. Siyah göz rengi kadınlarda kullanımı erkeklerde kullanımına nazaran daha fazladır. Siyah renk halk arasında ve sanatta kullanılırken güç, korku, gizem, otorite, zarafet, formalite, kötülük, saldırganlık, isyan ve sofistikeyi temsil etmektedir. Diğer renklerin derinliği ve renk tonunun değişmesi için yine siyah renk gereklidir. Siyah renk, rengin olmaması anlamına gelmektedir ve çoğunlukla erkek cinsiyeti ile bağdaştırılmaktadır. Fakat bu çalışmada siyah rengi çoğunlukla kadın

cinsiyetini tasvir ederken kullanılmıştır. Siyah rengin temsilleri arasında güç/otorite bulunmaktadır ve çalışmanın davranış boyutu incelendiğinde güç içeren duygu davranış kategorisinde kadınlar erkeklerden daha fazla frekans değeri olarak renklerden elde edilen sonuçlar ile paralellik oluşturmaktadır.

Beyaz rengi erkeklerde kullanımı kadınlarda kullanıma oranla daha fazladır. Buna rağmen beyaz rengi kadın ve erkeklerde sadece beyaz vücut olarak tasvir edilmiştir ve kadınlarda 1 frekans erkeklerde ise 9 frekans almıştır. Hiçbir karakterin vücudunun tamamı beyaz olmasa da öğrenciler karakterler üzerinde gördükleri beyaz rengini bütününe yorumlayıp beyaz rengini erkek rengi olarak kodlamışlardır. Beyaz rengi saflığın, yeni başlangıçların ve barışı temsil etmektedir. Bozulmamış, değerini kaybetmemiş ve kutsal sayılan kavramlar beyaz renkle temsil edilmektedir. Işığı yansıtan ve ortama ferahlık kazandıran, enerji verici bir renk olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bütün renkleri içinde barındırdığından birliğin ve saflığın sembolü de olmuştur. Bir açıklık ve şeffaflık idealini yansıtmaktadır (Martel, 1995). Geçmişten itibaren kız çocukları için de erkek çocukları için de beyaz cinsiyetsiz bir renk olarak tercih edilmekteydi (Uzun, 2022). Eski Amerika Başkanı Franklin Roosevelt'in 1884'te çocukluğunda üzerinde beyaz elbise var iken bir fotoğrafı çekilmiştir (Paoletti, 2012). Ayrıca geçmişte ve günümüzde beyaz renk halk arasında nötr bir renk olarak kabul edilmektedir (Uzun,2022; Paloetti, 2012). Fakat bu çalışmadan elde edilen verilerde beyaz rengi erkek cinsiyetini temsil eder sonucuna ulaşılmıştır.

Mavi rengi kadın ve erkeklerde benzer oranlarda kullanılmıştır ve erkeklerde mavi vücut kadınlarda ise mavi göz olarak tasvir edilmiştir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde mavi rengi; çizgi filmler, karakterlerde, çocuk araç gereçlerinde ve pazarlama unsuru olarak kullanılan eşyalarda erkek rengi olarak kullanılmakta olduğu kanısına varılmıştır (Uzun, 2022). Fakat bu çalışmada ortaya çıkan sonuçta ise 6-10 yaş grubu çocukları, mavi rengini cinsiyeti tasvir etmek için kullanırken kadın ve erkek cinsiyeti için neredeyse eşit oranda kullanmıştır. Kadın ve erkek cinsiyetini ayırmak için kullanılan mavi renginde ortaya çıkan önemli detay ise erkeklere bütüncül bir biçimde (daha büyük oranda) mavi rengi uygun görülürken kadınlarda ise daha küçük oranlarda /parçalarda mavi rengi uygun görülmüştür.

Yeşil renk ise kadın ve erklerde sadece yeşil göz rengi olarak tasvir edilmiştir ve erkeklerdeki kullanım oranı kadınlardan fazladır. Renklerin göz renklerine göre kullanımında kahverengi göz, siyah göz, mavi göz büyük oranda kadınlarda kullanılırken

yeşil göz rengi erkeklerde kullanılmıştır. Çocukların karakterlerin göz rengine ilişkin cinsiyet tanımlamaları; kendi göz renkleri, aile bireylerinin göz renkleri ve yakın çevresindeki bireylerin göz renklerine yönelik yapılan genel bir çıkarım sonucu olma ihtimali yüksektir.

Gri rengi tarafsızlığı, turuncu rengi ise zenginlik, verimlilik ve neşeyi temsil etmektedir (Frieling, 1954). Gri rengi, gri vücut olarak sadece erkeklerde, turuncu rengi ise turuncu vücut rengi ve turuncu ayak olmak üzere sadece kadınlarda kullanılmıştır. Turuncu rengi canlı ve sıcak renkler arasında olması ve sadece kadınlarda kullanılması, gri rengin ise soğuk ve cansız bir renk olması ve sadece erkeklerde kullanılması halk arasında erkek ve kadın cinsiyetinin temsil ettiği özellikler ile örtüşmektedir.

Renkler ile nitelendirilen uzuv/vücut başlığının sonuçlarında öğrencilerin benzer renkleri kullandığı ve bazı renkleri hiç kullanmadığı (örneğin: mor) ortaya çıktı. Bu renkleri kullanmamalarının sebebi çizgi film karakterlerinin resim gösteriminde yer almamasından kaynaklanması ihtimali yüksektir. Öğrenciler neredeyse tüm renkleri kadın erkek olarak kullansa da özellikle canlı renkleri (kırmızı, pembe, turuncu...) erkeklere oranla kadınlara daha fazla ithaf etmişlerdir. Daha soğuk olan renkler ise (kahverengi, gri, beyaz) renkleri erkeklere ithaf etmişlerdir (Bilgin ve İşler, 2008).

Kullanılan kategorilerden ikincisi sıfatlar ile nitelendirilmiş vücut/uzuv kategorisidir. Bu kategoride kadını tasvir ederken kullanılan betimlemeler erkeklere göre daha fazla ve daha detaylıdır. Bu kategoride kadın ve erkeği betimlerken aynı sıfatlar (Ör: Yuvarlak, tüylü, orta boy...) ve zıt anlamlı sıfatlar kullanılmıştır (Ör: Uzun-Kısa, Büyük-Küçük, İnce-Kalın...). Kadınlarda en fazla kullanılan betimlemede “uzun” sıfatı yer almaktadır. Aynı şekilde “uzun” sıfatı erkekler içinde en fazla kullanılan sıfat olmuştur. Fakat Uzun sıfatı kadınlarda 31 frekans almışken erkeklerde sadece 18 frekans almıştır.

Kadınlarda uzun sıfatı içerisinde en fazla tekrar eden betimleme uzun kirpik (22)tir. Erkekler de ise uzun bıyıktır. “Uzun bıyık” kavramı erkeklerde en çok tekrar eden kavram olmanın yanı sıra kadınları nitelerken hiç kullanılmamıştır. Kadınlarda kullanılan sıklığı en fazla olan “uzun kirpik” kavramı ise erkeklerde sadece 1 kere kullanılmıştır. Çizgi film karakterleri hayvan figürlerinden oluşmaktadır. Pembe Panter, Tom ve Jerry karakterlerini örnek olarak ele aldığımızda kedi ve farelerin bıyıklarının olması oldukça doğaldır. Fakat bu karakterleri erkek olarak nitelendiren çocuklar karakterlerin bıyıklarına odaklanmışken kadın olarak nitelendiren çocuklar karakterlerin

bıyıklarına dikkat etmemiştir. Bu durumda her bireyin cinsiyet kavramının oldukça değişken olduğu ve bireyden bireye, bireylerin yaşamına ve çevresinde görsel olarak maruz kaldığı değişkenlere göre değişebildiği sonucu çıkmıştır. Aynı sıfatlar ile farklı betimlemeler yapılarak aslında çocukların cinsiyet algılarının ne kadar detaycı olduğu sonucu da ortaya çıkmıştır. Sıfatlar ile nitelendirilmiş vücut/uzuv kategorisinde çocuklar renk kategorisindeki gibi özelden genele doğru bir betimleme yapmıştır.

Karakterler arasında belirgin bir boy farkı bulunmaktadır (Özellikle aynı çizgi film içerisinde bulunan Tom ve Jerry). Biyolojik olarak erkekler kadınlardan daha uzun boyludur (Mergen, 2006; Güleç, 1989; Özer ve diğerleri, 1999). Genel olarak çocuk çizgi filmi ve animasyon filmi karakterleri incelendiğinde de erkek karakterlerin kadın karakterlerden daha uzun boylu olduğu görülmektedir. Biyolojik olarak erkek bireylerin kadınlardan daha uzun olması ve halk genelinde uzun boyun erkeğe atfedilmesi göz önüne alındığında uzun boy kavramının erkeklerde yoğun oranda kullanılması ön görülmüştür. Fakat uzun boy kavramı erkek karakterlerde 2 frekans almıştır ve kadınlarda hiç kullanılmamıştır. Aynı şekilde karakterlerin kısa boy olarak tanılandırılması kadında ve erkekte sadece 1 er frekans almıştır. Bunun sebebi gelişme döneminde olan çocukların kendi akranları, sınıf arkadaşları ile aralarında kadın ve erkek fark etmeksizin uzun-kısa boy olması, her çocuğun farklı gelişim düzeyine sahip olması cinsiyet ayrımında uzun-kısa boy normlarını etkisiz kılmış olabilir. Hatta kız çocuklarının erkek çocuklardan daha uzun olması oldukça olağan olması sebebi ile (Kız çocukları erkek çocuklarına göre daha önce ergenliğe girmesi sebebi boy farkı gözlenebilir) ilköğretim dönemi çocuklarının uzun boy ve kısa boy tanımlamalarını cinsiyet ayrımında kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Karakterleri kadın ve erkek olarak tanımlayan öğrenciler Uzun Ağız ve Uzun Saç betimlemesini sadece kadınlarda, Uzun Boy, Uzun Bıyık betimlemesini ise sadece erkeklerde kullanmıştır. Kısa sıfatı kadın cinsiyetini tanımlarken kısa boy kavramı olarak sadece 1 kere tekrar edilmiştir. Kısa sıfatının erkeklerde kullanımında ise daha detaylı bir betimleme yapılmıştır. Erkeklerde Kısa Kuyruk (3), Kısa Boy (1), Kısa Saç (4) olmak üzere 8 kere tekrar edilmiştir. Vatandaş (2011) tarafından yapılan çalışmanın sonucunda da kısa saç kavramı %91 oranında erkekleri tasvir etmek amacı ile, uzun saç kavramı ise %75 oranında kadınları tasvir etmek amacı ile kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları ile paralellik oluşturmaktadır. Çocukların karakterleri incelerken

asında en belirgin olan özelliklerden ziyade daha detaya indiklerini ve bütünden gelen bir cinsiyet algıları değil, parçadan gelen bir cinsiyet algıları olduğunu göstermiştir.

Büyük sıfatı her iki cinsiyette de kullanılmış olmasına rağmen kadınlarda 1 frekans almışken erkeklerde 16 frekans almıştır. Büyük sıfatının zıt anlamlısı olan küçük sıfatı ise kadınlarda 13 frekans almasına karşın erkek cinsiyetini tanımlarken hiç kullanılmamıştır. Erkek cinsiyetini tanımlarken büyük vücut ölçüsü kullanılmamıştır fakat kadın cinsiyetini tanımlarken küçük vücut ölçüsü olarak tanımlama yapılmıştır. Çocuklar büyüklük kavramını büyük ölçüde erkek cinsiyetine atfederken küçük kavramını ise tamamen kadınlara atfetmişlerdir. Katılımcılar büyük kavramına güç-kuvvet anlamı yüklemiş olabilirler. Çocukların büyüklük kavramını fiziksel anlamda değil soyut anlamda düşünmüş olma ihtimalleri yüksektir. Küçük kavramı ise büyük kavramının zıt anlamını ifade edecek biçimde acizlik anlamında kullanılmış olma ihtimali yüksektir. Aynı şekilde büyük kavramı uzun boyu ifade etmek amacı ile de kullanılmış olabilir. Bu çalışmada büyük kavramı ve uzun boy kavramı, erkeklerde olumlu anlamda kullanılırken, uzun boy kavramı kadınlarda olumsuz anlamda kullanılmış olabilir. Bu durumun sebebi toplumumuzda yer alan cinsiyet normlarından kaynaklanmaktadır. Toplumumuzdaki kadın boy ortalamasına göre daha uzun kadınlar halk tarafından “*at gibi hatun*” ifadeleri ile kadına dikkat etmekte ve olumsuz anlamlarda kullanılmaktadır. Aynı şekilde kısa boylu kadınlar küçük olarak anlamlandırılır ve halk arasında “*Küçücük kadın her yere sığar*” ve “*bodur tavuk her daim piliç*” gibi deyimlerle tanımlanır. Fakat kadının kısa toplum tarafından daha olumlu karşılanır. Fakat kadınların aksine erkeklerin kısa boylu ve küçük olması toplum tarafından olumlu karşılanmamaktadır.

Vücut uzuvları içerisinde burun duyu organı hariç (küçük burun- büyük burun) tüm tanımlamalar birbirinden farklıdır. Bu durumda kadın ve erkek cinsiyetini tanımlarken çocuklar kadın ve erkekte farklı uzuv ve duyu organlarına odaklanmaktadır sonucu çıkmaktadır.

Var Kavramı ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv kategorisi altında cinsiyet tanımlaması yapılırken kadınlarda daha detaylı betimlemeler yer almasına karşın erkek cinsiyetini tanımlamasında daha fazla frekans almaktadır (Kadın-25, Erkek-34). Kadınlarda en fazla tekrar eden kavram “saçı var (9)” iken erkeklerde en fazla tekrar eden kavram “bıyıkları var (21)” kavramıdır.

Bu kategoride çocuklar var kavramı ile nitelendirme yaparken uzuvları sayısal değerler ile nitelendirerek cinsiyet belirlemişlerdir. Örneğin çocuklar kadın cinsiyetini tanımlarken “kirpiği var” tanımlamasının yanı sıra “2 adet kirpiği var, kirpiklerinin 3 ayrımı var”; erkek cinsiyetini tanımlarken “3 parmağı var ve kanatlarının 2 ayrımı var” gibi tanımlar kullanmışlardır. Çocuklar çokluk ve azlık kavramlarını cinsiyet ile eşleştirmişlerdir fakat çıkan sonuçlarda cinsiyetler arası farklılık ve çokluk bulunmaması sebebi ile sonuçlar anlamlı bir değer kazanmamıştır.

Yok Kavramı ile Nitelendirilmiş Vücut-Uzuv kategorisi altında cinsiyet tanımlamalarında kadın cinsiyeti 3 frekans alırken erkek cinsiyeti 16 frekans almıştır. Kadın cinsiyeti tanımlanırken en fazla tekrar eden kavram “kaşları yok” kavramı iken erkek cinsiyetinde ise en fazla tekrar eden kavram “kirpikleri yok” kavramıdır. “Var” ve “yok” kavramlarının erkeklerde daha fazla frekansa sahip olması toplum içerisine erkeklerden daha net beklentiler içerisinde olduğuna işaret etmektedir. Örneğin “kirpiğinin olmaması”, “bıyıklarının olmaması”, “saçının olması” veya “saçının olmaması” gibi belirgin fiziksel özellikler beklenilmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkıldığında kadınların dış görünüş bağlamında erkeklerden daha fazla özgürlüğe sahip olduğunu sonucuna ulaşabiliriz.

Çizgi film karakterlerinden Pikaçu karakteri hariç geri kalan tüm karakterler hayvan figürlerinden oluşmaktadır (Pikaçu hayali bir karakterdir herhangi bir canlıyı temsil etmemektedir). Bu hayvanların (panter, kedi, fare, kuş) biyolojik cinsiyet farkı göstermeksizin bıyık, kanat, kuyruk gibi uzuvları mevcuttur. Buna karşın çocuklar bu durumu göz ardı ederek hayvan figürlerini insan olarak görmekte ve kabul etmektedir. Çocuklar çizgi filmleri izlerken karakterleri o ana kadar edindikleri/sahip oldukları cinsiyet algıları ile yorumlamakta ve cinsiyet tanımlamaktadır.

Araştırmada incelenen ikinci durum da katılımcılar çizgi filmler (videolar) aracılığıyla karakterlerin davranış özellikleri bağlamında cinsiyet tahminlerinde ve tanımlamalarında bulunmaktadır. Bu basamakta öğrencilere çizgi filmlere yönelik videolar izletildikten sonra karakterlerin cinsiyetinin ne olduğu sorulur ve nedenleri ile belirtmeleri istenir. Çıkan sonuçlar ise 10 farklı kategori altında kategorize edilmiştir.

İlk kategori Şiddet İçeren Duygu/Davranış kategorisidir. Şiddet kendini çoğunlukla fiziksel şiddet olarak gösterse de çeşitli türevleri vardır. Şiddet türevleri; Fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal şiddet, ekonomik şiddet, siber şiddet olmak üzere

beş ana başlığa ayrılmaktadır (Polat, 2016). Bu kategoride ise çocuklar kadın-erkek tanımlamalarını yaparken şiddetin farklı türevlerini içeren tanımlamalar yapmışlardır. Öğrenciler kadın karakterini “üzen”, “üzerinde hakimiyet uygulanan” gibi tanımlamalar ile kadınların duygusal şiddet uygulayan veya gören; “kavga eden”, “şiddet uygulayan” tanımlamaları ile de fiziksel şiddet uygulayan olarak tasvir etmişlerdir. Kadın karakterler bu çalışmada hem şiddet uygulayan hem şiddet gösteren olarak betimlenmiştir. Fakat yapılan çalışmalar incelendiğinde ise kadınların şiddet gösteren değil şiddete maruz kalan cinsiyet olduğu görülmektedir (Humphreys ve ark., 2001; Tasçı, 2003; Polat, 2016).

Şiddet İçeren Duygu/Davranış kategorisi erkek davranışlarını betimlerken en fazla frekans değeri alan kategoridir. Bu kategori altında erkekler sadece fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayan kişiler olarak betimlenip mağdur olarak betimlenmemiştir. Çalışmanın sonucunda “başkasını engelleyen”, “kötü davranan”, “sinirlendiren” ve “karşı tarafın özgürlüğünü kısıtlayan” gibi tanımlamalar ile erkek cinsiyetinin duygusal şiddet uyguladığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde “saldırgan”, “kavga eden”, “kızları döven” tanımlamaları ile öğrenciler erkek cinsiyetini fiziksel şiddet uygulayan olarak da tasvir etmişlerdir. Bu sonuçlardan hareket ile bu çalışmada çocuklar erkek cinsiyeti ve şiddet gösteren tanımını bağdaştırmıştır.

Demirtaş ve Ersözlü (2007) erkeklerin kadınlara nazaran daha fazla şiddet gördüğünü ve böylece şiddet göstermeyi öğrendiğini ifade etmiştir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde erkeklerin kızlara göre daha fazla şiddete maruz kaldığı (özellikle fiziksel ve duygusal şiddet türü) sonucuna ulaşılmıştır (Demirtaş ve Ersözlü, 2007; Çelik, 2016; Scully, 2014, Bozok, 2011). Bu çalışmanın sonucunda ise erkekler şiddete maruz kalan değil sadece şiddet gösteren olarak tanımlanmıştır.

Davranış özellikleri bağlamında cinsiyet tahminlerinde ve tanımlamaları altında yer alan bir diğer kategori ise Otorite/Güç İçeren Duygu/Davranış kategorisidir. Bu kategori altında kadın cinsiyeti erkek cinsiyetine göre daha detaylı tasvir edilmiş ve daha fazla frekans almıştır. Erkek cinsiyeti tanımlanırken sadece “inatçı” kavramı kullanılmıştır. Aynı kavram kadın cinsiyeti tasvirinde kullanılmış olmasının yanı sıra; “kendi istediğini yapan”, “kendini koruyan” gibi kavramlar da kullanılmıştır.

Şiddet ve güç kavramları birbirlerine yakın kabul edilen iki kategoridir. Şiddet kavramının kökünde güç yatması ve bireyin karşı tarafa şiddet uygulamak için gücünü

kullanması iki kavramı birlikte düşünmemize sebep olmaktadır (Güleç ve Arkadaşları, 2012). Güç kavramını TDK: Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor: Zihin gücü. Yaşama gücü olarak tanımlamıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Güleç ve arkadaşları (2012) gücü: fizik ya da psikolojik ölçütlere göre güç; yaratıcılığın, gelişmenin, iyiliğin aracı olabileceği gibi, başlı başına, kötülüğün de aracı olabilir olarak açıklamıştır. Bu tanımlardan hareketle var olan gücün kullanım alanına göre olumlu ya da olumsuz sonuçlar elde edilebilirken şiddetin sonucunda ise her zaman olumsuz sonuçlar elde edilir (Taraflardan birisinin baskı görmesi, sinmesi ve şiddet uygulayanın istediğini yapması gibi). İki kategori arasındaki fark budur.

Toplumda her bireyin üstlendiği roller vardır ve bu roller cinsiyete bağlı olarak değişmektedir. Yorgancı (2008)'ya göre; kadınlara evcil, pasif ve güç unsuru gerektirmeyen roller verilmiştir. Bu rolleri destekleyen meslekler kadınlara uygun görülmüştür; ev hanımlığı, öğretmenlik, hemşirelik, bakıcılık, asistanlık, sekreterlik. Erkek cinsiyetine ise güç ve otorite ile özdeşleşen roller verilmiştir. Bu rolleri destekleyen meslekler uygun görülmüştür; yönetici, müdür, mühendis, doktor, mimar, tamirci, polis, asker (Seçkin, 2012; Yorgancı, 2008). Kadının ev hanımı olduğu ve erkeğin çalıştığı bir ailede, erkeklerin toplumda kadınlardan daha otoriter ve güç sahibi olması oldukça kolaydır (Blackstone, 2003). Toplumumuzda erkekler ailelerinin birincil geçimini sağlayan kişiler olması beklenilmektedir. Kadının çalışmadığı fakat erkeğin çalıştığı bir aile yapısında kadın kendi maddi geliri olmadığı için güç unsuru olarak kabul edilen erkeğe bağımlıdır. Blackstone (2003) erkeklerin evliliklerinde kadınlardan daha fazla güce sahip olma eğiliminde olduklarını, çünkü erkeklerin evlilikleri sona erdiğinde ya da herhangi bir anlaşmazlıkta güç veya sosyal statü kaybetme olasılıklarının daha düşük olduğunu iddia etmiştir. Yapılan toplumsal cinsiyet çalışmaları incelendiğinde otorite ve güç kavramlarının çoğunlukla erkek cinsiyeti ile özdeşleştiği sonucuna varılmıştır (Seçkin, 2012; Yorgancı, 2008; Blackstone, 2003; Çelik, 2016; Sarıtaş ve Şahin, 2018). Bu çalışmanın sonucunda ise öğrenciler kadınları erkeklere göre daha güçlü ve otoriter olarak tanımlamaktadır ve literatürün zıttı bir sonuç elde edilmiştir. Bunun sebebi ise çalışma grubunun küçük yaş grubu olmasından kaynaklanabilir. İncelenen literatürler çocukların fikirleri ve algılarından hareketle elde edilmiş sonuçlar değil, yetişkinlerin var olan cinsiyet algıları ve cinsiyet stereotipleri üzerinden elde edilmiş sonuçlardır. Çocuklar tarafından kadın cinsiyeti anneyi temsil etmektedir. Toplumumuzda çocuğun bakımı ve ev işlerinden sorumlu olan kişi kadındır. Kadın (anne) ilköğretim

dönemi çocuğunun (çalışma grubu) yatma saati, televizyon izleme süresi, oyun oynama süresi, ödev yapması, çeşitli alanlarda izin istemesi gibi birçok konuda erkeğe (baba) göre daha aktif rol almaktadır. İlköğretim öğrencilerinin velisi rolünde anne babadan daha fazla sorumluluk almaktadır. Bunlardan hareketle öğrenciler anneyi karar mercii olarak görmektedir ve otoriter olarak tanımlamış olabilirler.

“Aciz” kelimesi’ “Gücü bir işe yetmez olanın durumu, beceriksizlik” anlamına gelmektedir (<https://sozluk.gov.tr>). Bu çalışmada da öğrenciler kadın ve erkek bireyleri tasvir ederken, acizlik içeren duygu ve davranış kategorisi altında topladığımız duygu ve davranışlar ile kadın erkek cinsiyet tanımlaması yapılmaktadır. Bu kategoride kadın, erkek karakterine göre daha fazla frekans değeri almaktadır bu durum halk arasında kadının erkekten daha aciz olduğu algısı ile paralellik oluşturmaktadır. Birçok yapımda ve eserde (kitap, afiş dergi, film, dizi) kadın genellikle zayıf, darp edilmiş, aciz, çaresiz bir halde izleyiciye ve okuyucuya sunulmaktadır. Ataerkil yapının kabul gördüğü kadın, ötekileştirilmiş, toplum içerisinde ikinci sınıf haline getirilmiş, bastırılmış ve ezilmiş olarak kabul görmüştür (Özkartal ve Barkın, 2018). Kadının erkekten şiddet görmesinde, kadının zayıf olması, kendini koruyamaması, bu sebeple erkeklerin kadınları aciz ve güçsüz görmesi faktörünün önemli olduğuna inanılmaktadır (Gündüz ve arkadaşları, 2018). Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Kadın cinsiyeti, erkek cinsiyetine göre daha fazla şiddet gören, erkek ise daha fazla şiddet uygulayan, kadın erkeğe göre daha acizlik içeren davranışlarda bulunan, erkek kadına göre daha fazla olumsuz davranış sergileyen, kadın ise erkeğe göre daha fazla olumlu davranış sergileyen cinsiyettir sonuçlarına ulaşılmıştır.

Olumsuz/İstenmeyen Davranış Kalıp Yargıları ve Olumlu/İstenilen Davranış Kalıp Yargıları başlığı altında iki davranış kategorisi bulunmaktadır. Bu kategoriler birbirinin zıttı duygu ve davranışları ifade eden kategorilerdir. Elde edilen verilerde erkekler kadınlara göre daha fazla olumsuz duygu/davranış sergileyen, kadınlar ise erkeklere göre daha fazla olumlu duygu/davranış sergileyen cinsiyetler olarak tanımlanmıştır. Bu kategorilerin sonucunda ise öğrencilerin cinsiyet algılarında kadın daha kusursuz ve olumlu bir yapıda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler erkek cinsiyetini “İzinsiz Eşyaları Alan/Kurcalayan”, “Yaramaz”, “Kaba Davranan” olarak tanımlandırarak daha negatif yönlü bir cinsiyet olarak görmekte fakat kadın cinsiyetini ise “Güzel Davranan”, “Kibar”, “Nazik” gibi tanımlamalar ile daha pozitif yönlü bir cinsiyet olarak kabul görmektedir. Türk toplumunda kabul görülen cinsiyetçi yaklaşımlardan bir tanesi: çocuk kız olursa sakın, oturaklı, kontrol etmesi kolay olur;

erkek olursa: yaramaz, hareketli, zapt etmesi zor olurdu. Bu durumda ebeveynlerin çocuk daha doğmadan erkek ve kız çocuklarına yönelik davranış beklentileri oluşmaktadır. Kız çocuğu yaramazlık yaptığında veya ebeveyninin ikazlarını dinlemediğinde hızlı bir biçimde uyarılıp gösterilen olumsuz davranış söndürülürken erkek çocuğu yaramazlık yaptığında durum makul görünüp, tolere edilerek olumsuz davranış ödüllendirilmektedir. Bu kültür ile yetişen çocuklar belirgin bir cinsiyet algısı geliştirmekte ve bu algıları sosyal yaşamlarında kendini göstermektedir. Çocukların geliştirmiş olduğu bu cinsiyet algılarını ise bu çalışmada belirgin bir biçimde görmekteyiz.

Liderlik Özelliği İçeren Duygu/Duygu davranış kategorisinde kadın cinsiyeti erkek cinsiyetine göre daha fazla frekans almıştır. Bu kategoride erkekler; “korkmayan”, kendini koruyan” gibi tanımlamalar ile bağdaştırılmışken kadınlar; “destekleyen”, “korumacı”, “sahiplenen” gibi tanımlamalar ile bağdaştırılmıştır. Erkek cinsiyetini tanımlarken “ben-merkezdeki birey” algısı hakimken kadın cinsiyetinin tanımlamasında “sen-biz-grup algısı” hakimdir. Kadın karşısındaki bireyi destekleyen, onu koruyan olarak kabul edilmektedir. Çalışmada ortaya çıkan bu sonuç, çalışma grubunun küçük yaş grubu olmasından kaynaklanmış olabilir. Toplumumuzda çocuğun bireysel ihtiyaçları ile ilgilenen birey genelde anne faktörüdür. Anne faktörünün (bu çalışmada kadın) çocuğunun sosyal hayatında her zaman destekleyen, düştüğünde yerden kaldıran, üzüldüğünde teselli eden, çocuğunun başına herhangi bir olumsuz durum gelmesine karşı temkinli olup onu koruyan ve sahiplenen bir yapı göstermesi sebebi ile çocuklar anneyi lider pozisyonunda kahraman gibi görmektedir. Babalar toplumumuzda anne figürüne nazaran daha pasif rol almaktadır. Onların görevleri para kazanmak, ev yönetimi, otorite, önemli konuların karar merci olmak olarak görülmektedir. Babalar herhangi bir durumda kendini *koruyabilen, hiçbir şeyden korkmayan, güçlü, cesur, havalı ve yaratıcı bireylerdir*. Anneler *destekleyiciyi lider rolünü üstlenirken, babalar karizmatik lider rolünü üstlenmektedir*.

Çocuklar Öz Disiplin İçeren Davranışlar kategorisinde olumlu ve olumsuz yargılar içeren tanımlamalarda bulunmuştur. Çocuklar erkek cinsiyetini tanımlarken sadece olumsuz yargılar kullanmalarının yanı sıra kadın cinsiyetini tasvir ederken ise olumlu ve olumsuz yargılara yer vermiştir. Kadın cinsiyeti tasvir edilirken “titiz”, “kişisel temizliğini yapan” ve “yatağı katlayan” gibi tanımlamalar kullanılmıştır. Çocuklar izlediği çizgi filmlerde karakterlerin temizlik yapmak ve tertipli düzenli olmak gibi davranışlarını sadece kadınlar ile bağdaştırmaları, toplumumuzda kadınların genellikle özel alanla ilişkilendirilmesi, kadının; yemek, temizlik ve bakım gibi özel alana dair

işlerden sorumlu tutulmasından kaynaklı olabilir. Kaya ve Yaşar, 2020; Yağan Güder ve Arkadaşları, 2017; Gümüşoğlu, 2008 tarafından yapılan çalışmalarda de benzer sonuçlar yer almaktadır.

Araştırmada incelenen üçüncü durum da katılımcılar karakterin fiziksel ve davranışsal özelliklerine göre kadın-erkek olarak tanımlamalarında değişikliğin olup olmadığını tespit etmektir. Bu kategoride öğrenciler çizgi filmi izlemeden önce karakterlerin dış görünümlerine göre cinsiyet tahminlerde bulunmuştur. Çalışmanın devamında ise öğrenciler çizgi filmleri izleyerek karakterlerin davranışlarını incelemiştir ve cinsiyetlerine yönelik tahminlerde bulunmuştur. Bazı öğrenciler video izleniminden sonra karakterlerin cinsiyetini kadından erkeğe ya da erkekten kadına olarak değiştirmişlerdir. Bu çalışmanın sonucunda çocukların görünüş ve davranış boyutunda farklı cinsiyet algıları olduğu kanısına varılmıştır. Bazı öğrenciler için tek başına dış görünüş ya da davranış biçimi bireyin cinsiyetini belirlemek için yeterli bulunmazken bazı öğrenciler için ise ilk izlenim (karakterlerin dış görünüşü) büyük öneme sahiptir bu sebeple de fikirlerini değiştirmemişlerdir. Çalışmaya katılan öğrenciler toplamda 45 kere fikir değiştirmişlerdir. Buradan hareketle öğrencilerin cinsiyet algılarının birçok etkene göre değişip şekillenebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan öğrenci sayısı toplamda 40 kişidir. Çalışmanın birinci ve ikinci basamağında tüm öğrenciler her karakter için (Karakterler: Pembe Panter, Tweety, Tom, Jerry ve Pikaçu) bir cinsiyet tanımlaması yapmışlardır. Toplamda yapılan cinsiyet tahmini 400 adettir. Bu tahminler içerisinde 45 adet tahmin, fiziksel özelliklerden davranışsal özelliklere geçildiğinde değiştirilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle öğrenciler için ilk izlenimin oldukça önem arz ettiği ve dış **görünüşün** çocuklarda cinsiyeti belirleyici bir unsur olduğu kanısına varılmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Bu bölümde araştırmada ulaşılan bulgulardan elde edilen sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

Çocukların hangi fiziksel özellikleri kadın-erkek olarak ayırdıklarına ilişkin olarak ulaşılan sonuçlar şunlardır:

1. 6-10 Yaş grubu çocukları bu çalışmanın sonucunda cinsiyeti belli olmayan karakterlere sahip oldukları cinsiyet algılarından yola çıkarak bir cinsiyet tanımlamak istediklerinde çoğunluk parçadan bütüne ilkesini kullanarak cinsiyet tanımlaması yapmaktadır.

2. Karakterleri renklerinden yola çıkarak bir cinsiyet tanımlayan öğrenciler, kadınlarda en fazla kırmızı rengini erkeklerde ise en fazla sarı rengi kullanmışlardır.

3. Karakterleri sıfatlar ile betimleyerek bir cinsiyet tanımlayan öğrenciler, kadınlarda en fazla uzun sıfatını erkeklerde de en fazla uzun sıfatını kullanmışlardır.

4. Öğrenciler neredeyse tüm renkleri kadın erkek olarak kullansa da özellikle canlı renkleri (kırmızı, pembe, sarı, turuncu...) erkeklere oranla kadınlara daha fazla ithaf etmişlerdir. Daha soğuk olan renkler ise (kahverengi, gri, beyaz) renkleri erkeklere ithaf etmişlerdir.

5. Sıfatlar ile nitelendirilmiş vücut/uzuv kategorisinde kadını tasvir ederken kullanılan betimlemeler erkeklere göre daha fazla ve daha detaylıdır.

6. Sıfatlar ile nitelendirilmiş vücut/uzuv kategorisinde çocuklar renk kategorisindeki gibi özelden genele doğru bir betimleme yapmıştır.

7. Çalışmada bahsi geçen tüm renkler hem kadın hem erkek cinsiyetini betimlerken kullanılmış olmasına karşın sadece turuncu ve gri renkte bir farklılık gözlenmiştir. Bu farklılık turuncu renk kadını nitelerken, gri renk ise erkeği nitelerken kullanılmış olmasıdır

8. Çalışmanın sonucunda kadınların dış görünüş bağlamında erkeklerden daha fazla özgürlüğe sahip olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların hangi davranışsal özellikleri kadın-erkek olarak ayırdıklarına ilişkin olarak ulaşılan sonuçlar şunlardır:

1. “Şiddet İçeren Duygu/Davranış” kategorisi altında kadın ve erkek olarak tanımlanan kavramlar benzerlik göstermekle beraber erkeğe atfedilen tanımlar kadına atfedilen tanımlardan daha detaylıdır

2. “Şiddet İçeren Duygu/Davranış” kategorisi erkek davranışlarını betimlerken en fazla frekans değeri alan kategoridir. Bu sonuçlardan hareket ile bu çalışmada çocuklar erkek cinsiyeti ve şiddeti bağdaştırmıştır

3. Çalışmanın sonucunda kadın cinsiyeti erkek cinsiyetine göre daha aciz kabul edilmiştir.

4. Tüm davranış algıları incelendiğinde, karakteri kadın olarak tanımlayanlar en fazla “Diğer” kategorisi altında, karakteri erkek olarak tanımlayanlar en fazla “Şiddet İçeren Duygu/Davranış” kategorisi altında tanımlama yapmıştır.

5. Fiziksel özelliklere göre kadınlar daha detaylı betimlenirken davranışsal özelliklere göre erkekler daha detaylı tasvir edilmiştir.

6. Çalışmanın sonucunda ise öğrenciler kadınları erkeklere göre daha güçlü ve otoriter olarak tasvir edilmiştir.

7. Elde edilen bulgular sonucunda, çocuklara göre; kadın cinsiyeti, erkek cinsiyetine göre daha aciz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

8. Erkek cinsiyeti, kadın cinsiyetine göre daha fazla olumsuz davranış sergileyen, kadın cinsiyeti ise erkek cinsiyetine göre daha fazla olumlu davranış sergileyen cinsiyettir sonuçlarına ulaşılmıştır.

9. Yapılan çalışma sonucunda kadın cinsiyetini temsil eden “anne” destekleyiciyi lider rolünü, erkek cinsiyetini temsil eden “baba” karizmatik lider rolünü üstlenmektedir.

10. Araştırmanın sonucunda kadın cinsiyeti erkek cinsiyetine göre daha fazla temizlik olgusu ile bağdaştırılmıştır.

Karakterlerin Cinsiyet tahminleri fiziksel ve davranışsal özelliklere göre değişim göstermekte midir? Alt Problemine İlişkin Sonuçlar

1.Bu çalışmanın sonucunda ilköğretim öğrencilerinin “görünüş” ve “davranış” boyutunda farklı cinsiyet algıları olduğu kanısına varılmıştır.

2.Küçük yaş grubu öğrencilerin cinsiyet algılarının birçok etkene göre değişip şekillenebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

3.Öğrenciler için ilk izlenimin oldukça önem arz ettiği ve dış görünüşün çocuklarda cinsiyeti belirleyici bir unsur olduğu kanısına varılmıştır.

Öneriler

1. Bu çalışma ilköğretim düzeyi öğrencilere uygulanmıştır. Aynı çalışmayı ortaokul, lise ve üniversite seviyelerine uygulayarak bireylerin hangi gelişim dönemlerinde hangi cinsiyet tanımlamalarına odaklandıkları sonucuna ulaşılabilir.

2.İlköğretim kitaplarında, hikâye kitaplarında ve masal kitaplarında cinsiyet stereotiplerini tetikleyici unsurlar tespit edilerek değiştirilmelidir.

3.Çocukların severek izlediği çizgi filmler ebeveynleri tarafından önceden izlenip incelenmeli daha sonrasında çocuklara izletilmelidir.

6. Bugüne kadar yapılan toplumsal cinsiyet içerikli çalışmaların büyük çoğunluğunda yetişkinlerin toplumsal cinsiyet algısı ya da yetişkinler tarafında üretilen ürünlerin (masal, hikâye, çizgi film, animasyon vb.) barındırdığı cinsiyet algısı incelenmiştir. Çocukların cinsiyet algılarına yönelik yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu alanda daha fazla çalışma yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adak Özdemir, A., Ramazan, O. (2012) Çizgi filmlerin çocukların davranışları üzerindeki etkisinin anne görüşlerine göre incelemesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35, 157-173.
- Akan, Y., Kıran, B. (2017). Erkeklerin şiddete maruz kalma ve şiddet uygulama yaşantıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches*, 2: 41-71.
- Arıcı, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve psikolojik iyi oluş*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atan, U.(1995). *Animasyonun kültür aktarımındaki yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bal Yıldız, B. (2021). *Toplumsal cinsiyetin inşasında çizgi filmlerin rolü: Pepee örneği üzerine sosyolojik bir analiz*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilgin, A., İşler, A.Ş. (2008). Color Preferences Of Children In Terms Of Gender Differences. *e-Journal of New World Sciences Academy*. 3(4). ISSN:1306-3111
- Bilgin, S. (2019). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D. S. M., Webster, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul. Siyasal Kitabevi.
- Blackstone, A.M. (2003). *Gender roles and society*. ABC-CLIO publisher, Santa Barbara. 335-338. ISBN I-57607-852- 3
- Bozok, M (2011). *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. İstanbul. Altan Basım.
- Büyükbaykal, G. (2012). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. *İletişim Fakültesi Dergisi*. 28, 31-44.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara. Pegem Akademi

- Can, A. (1995). *Okul öncesi çocuklara yönelik televizyon programları içinde çizgi filmlerin çocukların gelişimine ve iletişimine yönelik etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cebeci, S. (2018). 4-6 yaş grubu çocukların çizgi filmlerden etkilenme durumları. *International Journal of Social Science*, 67, 291-306.
- Cerrah Özsevgeç, L., Saka, A. (2018). Çocukların izledikleri çizgi filmler ve bu tercihlerinin karakterleri ile ilişkisi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 725-734.
- Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. London: University of California Press,
- Cinsel Eğitim ve Araştırma Derneği. (2023). Erkek cinsel sorunlarının psikolojik nedenleri nelerdir? <https://www.cetad.org.tr/> adresinden alınmıştır.
- Çelik, G. (2016). “Erkekler (de) ağlar!”: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2).
- Demirtaş, Z., Ersözlü, A. (2007). Okul kültürü ile öğrencilerin şiddete başvurma davranışları arasındaki ilişkiler. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2: 178-189.
- Deniz, A. (2019). *Yerli yapım çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği..* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe üniversitesi sosyal bilimleri enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Z. Y. (2009). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Ekin Duman, A. Koçtürk, N. (2021). Yerli yapım bir çizgi filmin toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi: Pırıl. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 83-92
- Erdoğan, S. ve Baran, G. (2008). A study of parents regarding television watching habits of their children in the four-six age group. *The Social Sciences*, 3 (3), 245-248.
- Frassanito, P., Pettorini, B. (2008). Pink And Blue: The Color Of Gender. *Childs Nerv Syst*, 24, 881–882.
- Frieling, H. (1954), *Mensch-Farbe-Raum*, Munchen

- Gül Kalem, B. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının en çok izledikleri çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının incelenmesi*.Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, gazi üniversitesi, eğitim bilimleri enstitüsü, Ankara.
- Gül Ünlü, D. (2018). *Kişilerarası iletişim sürecinde toplumsal cinsiyet kimliğine ilişkin kalıp yargıların belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güldü, Ö., Ersoy Kart, M. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 97-116.
- Güleç H., Topaloğlu M., Ünsal D., Altıntaş M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1):112-137.
- Güleç, E. (1989) *Paleoantropolojik verilere göre eski anadolu bireylerinin boy açısından incelenmesi*, Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 5:147-160.
- Gülmez, N., İra, N., Yılmaz, İ., Özenç İra, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde kadın algısı ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 65-86.
- Gümüş, Ç., Adam, H. (2020). Çizgi filmlerin okul öncesi dönem çocukları üzerine etkisi: açık hava tasarımları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 47, 409-421.
- Gümüšoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2 (4), 39-50.
- Günaydın,B. (2011). *Çocuklara yönelik programlarda toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu: TRT çocuk ve yumurcak tv*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi
- Humphreys, J., Lee, K., Neylan, T., Marmar, C. (2001) Psychological And Physical Distress Of Sheltered Battered Women. *Health Care For Women International*, 22, 401-414
- Kalaycı, N. (2015). Analyses of cartoon series from gender equality perspective, *Education and Science*, 177, 243-270.
- Kamacioğlu, B. (2017). Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü ve Hayao Miyazaki çizgi filmleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1-17.

- Karakuş, N. (2015). Okul öncesi döneme hitap eden tema içerikli çizgi filmlerin değerler eğitimine katkısı yönünden değerlendirilmesi (Niloya örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 251-277.
- Kaya, H. E., Yaşar, C. (2020). COVID-19 sürecinde toplumsal cinsiyet halleri: evde kalan erkekler. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 22, 1-30. DOI: 10.26650/iukad.2020.786382.
- Kaynak, D., Aktaş, E. (2017). Okul öncesi hikâye ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 21(72), 67-85.
- Kaypakoğlu, S. (2003). *Toplumsal cinsiyet ve iletişim*, İstanbul: Naos yayınları.
- Keskin, F., Uluşan, A. (2016). Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 47-69.
- Kitiş Çınar, E. (2013). *Ortaokul türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyeti*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli
- Lahi, N. (2021). *Okul öncesi döneme yönelik çizgi filmlerde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliğine ait göstergelerin incelenmesi (TRT çocuk kanalı örneği)*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Lark-Horovitz, B. (1960). Children's Art Abilities: The Interrelations and Factorial Structure of Ten Characteristics. *Child Development: Volume 31, Number:3*.
- Lippa, R. A. (2005). *Gender, nature, and nurture*. Lawrence Erlbaum Associa: New Jersey.
- Martel, C. (1995). *Ben enerjiyim*, Arion Yayınevi, İstanbul
- Mergen, A. (2006). *Erken demir çağında cinsiyet ve boy gelişimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
- Merriam, S.B. (2013). *Qualitative research (çv. S. Turan)*. Nobel Akademik Yayıncılık No 349.

- Muratoğlu Pehlivan, B. (2019). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türk çizgi filmlerinde anne ve baba temsili üzerine bir çalışma. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1(2), 15-27.
- Myers, D. G. (2015). *Sosyal psikoloji*. (Çev. Ed. S. Akfırat). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Oğuz Rollas, B. (2017). *0-6 yaş resimli çocuk hikâye kitaplarında toplumsal cinsiyet inşası*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Oruç, C., Tecim, E. ve Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler, *Ekev Akademi Dergisi*, 48, 303-319.
- Oruç, M. (2021). Çocuk medyalarında dinin sunuluşu. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 6(2), 147-171.
- Özen Uyar, R. Yılmaz Genç, M.M. (2017). Yerli yapım çizgi filmlerde sunulan toplumsal cinsiyet rolleri. *Küreselleşen Dünyada Eğitim*, 49, 697-712.
- Özen, Ö. ve Kartelli, F. (2017). Türkiye’de yayın yapan çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddet olgusunun analizi, *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 81-93
- Özer, İ., Sevim, A., Pehlevan, C., Arman, O., Gözlük, P. ve Güleç, E. (1999) *Karagündüz kazasından çıkarılan iskeletlerin paleoantropolojik analizi*, Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 14:75-96.
- Özgökbel Bilis, P. (2014). Rol modelleri ve toplumsal değerler açısından “uçaklar” adlı animasyon filmi üzerine bir inceleme, *Selçuk İletişim*. 8(3), 201-227.
- Özkan, B. (2009). *Okul Öncesi dönem 5-6 yaş çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Özkar, M. (2020). *Toplumsal cinsiyet rollerinin okul öncesi çocuklara çizgi filmlerde yansıtılması: Türk yapımı çizgi filmlerin göstergebilimsel açıdan incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Konya.
- Özkar, M. Aytaş, M. (2021). Okul öncesi çocuklara yönelik hazırlanan çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet rollerinin yansıtılması: rafadan tayfa ve canım kardeşim. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 29(1), 37-58

- Özsoy, M., Taşdelen, E.S. (2016), Pepee çizgi dizisinde toplumsal cinsiyet rollerinin üretimi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 42,252-265.
- Paoletti, J. (2012). *Pink and Blue: Telling the Boys from the Girls in America*. Indiana University Press.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1): 15-34.
- Sabuncuoğlu, A. (2006). *Televizyon reklamlarında toplumsal cinsiyet*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sakallı, N. Türkoğlu, B. (2019). “Erkek” olmak ya da olmamak: sosyal psikolojik açıdan erkeksilik/erkeklik çalışmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, Aralık 2019, 22(44), 52-76. DOI: 10.31828/tpy1301996120190516m000014
- Saraç, H. (2018). *Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerde toplumsal cinsiyetin inşası: Niloya örneği*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sarıtaş, E., Şahin, Ü. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 463-477. ISSN: 1302-8944
- Sasaki, Hiroshi. Color psychology. [Online]: Retrieved on 15- October-2004, at URL:<http://www.shibuya.com/garden/colorpsycho.html>
- Saygılıgil, F. (2016), *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Scully, Diana. (2014). Cinsel şiddeti anlamak: Tutuklu tecavüzcü erkekler üzerine bir inceleme. çev. Şirin Tekeli ve Laleper Aytek, *Metis Yayınları*, İstanbul.
- Seçgin, F., Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *e-Journal of New World Sciences Academy, Education Sciences*, 6(4), 2446-2458
- Seçkin, F. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin algı ve tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Senemoğlu, N. (2004). Gelişim öğrenme ve öğretim. Ankara: *Fersah Matbaacılık*

- Sokolova, M. K. (2011). Modern cartoon characters in children play and toys. *Psychological Science and Education*, 2, 49-54.
- Stake, R.E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, Sage Pbc.
- Şen, B. (2020). *Okul öncesi dönem çocukları tarafından izlenen çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Şen, B. Deniz, Ü. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının izlediği rafadan tayfa çizgi filminin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Turkish Studies-Social Sciences Dergis*, 14(5), 2547-2563.
- Taşçı, N. (2003) *Ebelerin aile içinde kadına uygulanan şiddette mesleki rollerine ilişkin tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Denizli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Temizyürek, F.,Acar, Ü. (2014). Çizgi filmlerdeki subliminal mesajların çocuklar üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet International Journal of Education*,3(3), 25-39.
- Thompson, T. Zerbinos, E. (1995). Gender Roles İn Animated Cartoons: Has the Picture changed in 20 years?, *Sex Roles* 32 (9/10), 651-673. <https://doi.org/10.1007/BF01544217>
- Topal, Ö. (2012). *Toplumsal cinsiyetin inşaaı:7-12 yaş grubu örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Trabzon.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (1998), *Türkçe Sözlük 2*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2023). Güç ne demek TDK sözlük anlamı. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Türkmen, N. (2012). Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü ve Pepee. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,36(2), 139-158.
- Uzun, A. (2022). Pembe ve Mavi İkiliğine Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Postmodern Feminist Bir Yaklaşım. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, V (1) 178-196.

- Uzun, Z., Erdem, S., Güç, K., Safak Uzun, A., Erdem, E. (2017). Toplumsal cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyet rollerine eğitimin etkisi: Deneysel bir çalışma. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 678-693.
- Ünal, N., Durualp, E. (2012). Televizyonun okul öncesi çocuklar üzerindeki etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2), 93-104.
- Vural, R., Cenkseven, F. (2005). Eğitim araştırmalarında örnek olay (vaka) çalışmaları: tanımı, türleri, aşamaları ve raporlaştırılması. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 25-38.
- Yağan Güder, S. (2014). *Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yağan Güder, S. Ay, A. Saray, F., Kılıç, İ. (2017). Okul öncesi çocukların izledikleri çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelenmesi: Niloya Örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(2),95-110.
- Yalçın, S. Tuğrul, B., Naçar, N., Tuncer, M., Yurdakök, K. (2002). Factors that affect television viewing time in preschool and primary school children. *Pediatrics International*, 44, 622-627.
- Yazıcı, E. Baydar, Y., Kandır, A. (2019). Çizgi film ve çocuk: ebeveyn görüşleri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 10-19.
- Yin, R. K. (2003). *Case study research design and methods* (3. Baskı). London: Sage Publications.
- Yorgancı, F. (2008). *İlköğretim ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin inşası*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon: Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

EKLER

Ek 1. Görüşme Formu

Ek 2. Araştırma İzin Onayı

Ek 3. Kullanılan Çizgi Film Karakterlerinin Resimleri

Ek 4. Özgeçmiş

Ek 1. Görüşme Formu

Görüşme Formu	
Değerli Öğrencim, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisanüstü Enstitüsü Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapmaktayım. Tezim kapsamında “Cinsiyeti belli olmayan çizgi film karakterlerine yönelik ilköğretim öğrencilerinin görüşleri” konusunu değerlendirmek amacıyla bir araştırma yapmaktayım. Bu bağlamda mevcut konu hakkındaki görüşlerinizin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada elde edilecek veriler başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Bilgileriniz saklı kalacaktır. Araştırmaya sağlayacağınız katkı ve katılımınız için teşekkür ediyorum. N. Canay TOROSOĞLU	
A.KİŞİSEL BİLGİLER	
Çalışılan Okulun Adı:	Öğrencinin Sınıfı:
Öğrencinin cinsiyeti:	Katılımcının Adı:
GÖRÜŞLER	

(Pembe Panter resim gösterimi)

Bu karakteri tanıyor musun?

Sence bu karakter kadın mı erkek mi?

Neden?

(Pembe Panter video gösterimi)

Videoyu izledikten sonra karakterinin cinsiyetinin ne olduğunu düşünüyorsun?

Neden?

(Tweety resim gösterimi)

Bu karakteri tanıyor musun?

Sence bu karakter kadın mı erkek mi?

Neden?

(Tweety video gösterimi)

Videoyu izledikten sonra karakterinin cinsiyetinin ne olduğunu düşünüyorsun?

Neden?

(Jerry resim gösterimi)

Bu karakteri tanıyor musun?

Sence bu karakter kadın mı erkek mi?

Neden?

(Tom resim gösterimi)

Bu karakteri tanıyor musun?

Sence bu karakter kadın mı erkek mi?

Neden?

(Tom ve Jerry video gösterimi)

Videoyu izledikten sonra karakterinin cinsiyetinin ne olduğunu düşünüyorsun?

Tom:

Jerry:

Neden?

Tom:

Jerry:

(Pikaçu resim gösterimi)

Bu karakteri tanıyor musun?

Sence bu karakter kadın mı erkek mi?

Neden?

(Pikaçu video gösterimi)

Videoyu izledikten sonra karakterinin cinsiyetinin ne olduğunu düşünüyorsun?

Neden?

Ek 2. Araştırma İzin Onayı

T.C.
TOKAT VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 27001677-44-E.5377844
Konu : Araştırma İzni Verilmesi

12/03/2020

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) 23/10/2019 tarihli ve 27001677/44/20812138 sayılı Valilik Makam Onayı.
c) Araştırma İzinleri İnceleme Komisyonunun 26/02/2020 tarihli tutanağı.
d) Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 19/02/2020 tarih ve 11398 sayılı yazısı.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin ilgi (d) talebi gereği Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Neriman Canay TOROSOĞLU İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze bağlı ilköğretim ilkokul öğrencilerine yönelik hazırlamış olduğu "Cinsiyetsiz Çizgi Film Karakterleri Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Algısı" başlıklı anket çalışmasını uygulamak istenmektedir.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Neriman Canay TOROSOĞLU hazırlamış olduğu "Cinsiyetsiz Çizgi Film Karakterleri Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Algısı" konulu bilimsel amaçlı anket çalışmasını 02.03.2020-30.03.2020 tarihleri arasında Tokat il/ilçe ilkokul öğrencilere uygulama yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir. Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'unuza arz ederim.

Murat KÜÇÜKALİ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
12/03/2020

Dr. Mehmet GÖDEKMERDAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

- Ek:
1-Tutanak
2-Anket
3-Başvuru Formu
4-Tokat GOP Üniv. Rektörlüğü yazısı ve ekleri

Adres: GOP Bulvarı 60100 Tokat/Merkez
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: stratejigelistirme60@meb.gov.tr

Bilgi için: Adnan YÜCEMemur
Tel: 0 (356) 214 10 17
Faks: 0 (356) 214 11 86

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 7cd6-4562-3ed7-8d67-293e kodu ile teyit edilebilir.

Ek 3. Kullanılan Çizgi Film Karakterlerinin Resimleri

